
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 15 15 05 015 8

ספר

חצי מנשה

פירושים על התורה

מחכמי ספרד צרפת ואשכנז נעתקו מכתבי יד לונדן
אקספרד ליידען ומנכען עם הערות

מאת

מנשה גראסבערג מטרעסטינא

מחבר ספרי אלפי מנשה דגל מנשה מטה מנשה ש"ות שבט מנשה
ושו"ת ראש מנשה גבול מנשה וש"ות לבני מנשה חבל מנשה
הגהות על ספר ההשלמה והלכות ארץ ישראל וספר רפואות

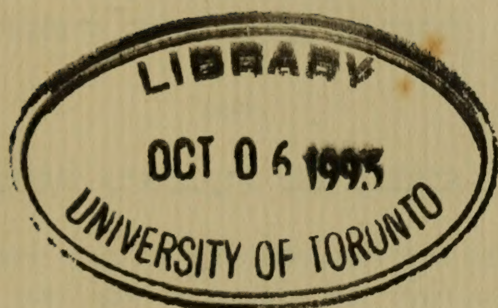
ונלוה אליהם

פירוש על מסכת הוריות מרבינו יהונתן הכהן מלוניל
נעתק מכ"י אקספרד עם הערות ותקונים מהנ"ל

לונדון תרסא.

בדפוס ר' יצחק זאב מעציק.

בראשית.

ב ר א ש י ת. לא מצי למימר שברא אלהים תחלה שמים וארץ שהרי השמים נבראו מאש ומים וא"כ האש ומים קדמו, אלא הכי ר"ל קודם שברא אלהים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו וכן ת"א בקדמין. מתחלה כראותם בני אדם אור השמש שהוא גדול מכולם היתה אמונתם בשמש וגם לכוכבים רבי אבא אשכחו ספרא דחכמתא דילהון ואשכחנא ביה כל עובדין ופולחנין לכבביא ומזלי לכך פתח בבראשית. אלהים דע כי קודם שנברא העולם הוא ושמו לבדו יהוה אבל אחר שנברא העולם נתחדשו שאר כנויין. טעם שנהגו המדפיסים בסדורים שמדפיסין שני יודין במקום השם וכן נהגו קודם הסופרים שהיו כותבין סידורים וחומשים ללמוד בהם קודם שנפרץ הדפוס לפי שישראל שהיו במצרים היו משתמשין של ג' יודין כנגד יו"ד ויו"ד מלמעלה על גביהם וחד מן קמאי מנע ואסור שלא יכתוב רק שנים בלבד מעתה ע"כ בחרו המדפיסים לכתוב שם זה במקום שם של בן ד' אותיות מפני המחק ושלא נגרר באשפתות לאשר השתמשו בו אבותינו ומאז נתגלה האמונה הישראלית. וראיתי בכל כתבי ידות הבאים ממצרים בשו"ת בלשון ערבי בכ"מ שנזכר השם כתבו כנ"ל. ויאמר כל מאמר שבבראשית אינו מאמר מוחלט כי ויאמר אלהים יהי אור ר"ל רצון השם שיהיה אור והיה מיד כי רצון השם מעשה נגמר וכן

בל המאמרות ר"ל כי רצון ה' שיגמור ויהיה כן והיה
בן ועד"ז ויאמר ה' אל הדג שיקא את יונה וכי הדג
נביא היה אלא שהיה רצון ה' בדג שיקא את יונה.
אחד ולא שייך לומר יום ראשון כי מלת ראשון שייך
לומר אם יש שני ואז עדיין לא היה יום שני. ועוד
אפילו אם יש שני לראשון ג"כ שייך לומר אחד
כדכתיב אדם פטדה וברקת הטור האחד. להכי דרשי
בפרשה ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון
עוונת ולא דריש בהני תרי ראשון דאיכא בהדיא
פרשתא. יהי רקיע כמו וירקעו ארקעם בתוך המים
באמצע ממש וזהו שאמרו הוגלדה טיפה האמצעות.
המאור הקטן בבא מציעא י"ב ב' לא קטן קטן ממש
אלא כל שסמוך על שלחן אביו אע"פ שהוא גדול נקרא
קטן ולפי שהלבנה סמוכה לקבל אורה מן החמה לכן
קראה הכתוב מאור הקטן. יהי מארות ברקיע השמים
עד עכשיו היו בשמים העליונים שנברא ביום ראשון
ומשם היה מאיר עכשו היה רצונו שיתפשט ברקיע
השמים להיות קרוב אל הארץ. את האדם אדם נברא
באחרונה להורות בא שהכל נברא בשביל האדם וגם
שאדם הוא עולם קטן והוא ציור מכל העולם לפי שכל
מה שיש בעולם יש באדם כדאיתא בספר יצירה וכן
נמצא בספר עולם קטן. אדם תחילת יצרתו כזית
תחילת בריאתו כעדשה ב' עיניו כשני טיפי זבוב
מרוחקות זו מזו ב' חוטמין כשני טיפי זבוב מקורבים
זה לזה פיו פתוח כחוט השערה ותתוך ידים ורגלים

אין לו. בצלמנו שבתי הרופא כתב בספרו בתוארנו בהכרת פנינו לא נאמר אלא בצלמנו כדמותינו שכל דבר דומה זה לזה נאמר בו צלם ולפי שהאדם עולם קטן ודומה לכל מעשה האלהים אמר כן. ורבינו חננאל ורבינו נחום ורבינו נתן וכל הרבנים ידעו וכתבו שאין דמות וגשם לבורא כ"י מנכען. ברא אתו אתו עשה בצלמו אבל צלם זרעו ישתנה שנאמר ולשת יולד בן ויקרא שמו אנוש אז הוחל לקרוא בשם ה' חילל למה לפי שאמר לו אנוש לשת אבי מי אביך א"ל אדם ומי הוא אביו א"ל אין לו אב ולא אם אלא גבלו מן העפר הלך ולקח רגבי עפר ועשה צלם אמר לאביו זה אינו הולך ואינו מדבר א"ל הקב"ה נפח באפיו נשמת חיים הלך ועשה כן ונפח באפיו של צלם בא שטן ונכנס בו והיה דור אנוש טועה אחריו זהו הוחל חילל שם ה' בא הקב"ה והיפך דמותם לדמות קוף לדור הפלגה. ר' אביגדור ז"ל כ"י אקספרד אבל בירושלמי פ' הרואה מצאתי לשעבר אדם נברא מן העפר וחוה נבראת מן האדם מאדם ואילך בצלמנו כדמותינו. לאכלה לא הותר לו בשר לאכילה אלא בשר היורד מן השמים סנהדרין נ"ט. והשוה בהמות וחיות למאכל ולא הרשה לאדם להמית בריה ולאכול ואפשר שגם חיות לא הרשה להמית ואם מתה מאליה ולהקריב קרבן לפני ה' הרשה להם וראיה מהבל וכ"פ הא"ע שירד האש ודשנה מנחת הבל. ויכל אלהים מדרש משל למלך שעשה טבעת ולא היתה חסרה אלא

חותם כך עולם לא היה חסר אלא שבת. והנה טוב מאד כלומר טוב אדם מכל זהו מאד אדם למפרע והני מילי בתחתונים הוא טוב מכלן ודייקינן ממלת עשה דלא שייך עשיה אלא בתחתונים ולמה הוא טוב מכל בזכות טוב דהיינו תורה שנאמר כי לקח טוב לקח היינו חלק כלו׳ חלק טוב נתתי לכם בתורה ראוי הוא שתורתי אל תעזובו ויהי השגחתי בכם זהו וירא אלהים. הרד״ק כתב בזה הלשון ואני מצאתי כתוב דהוה כתוב באורייתא דאשתביאת לרומי והיא היתה גנוזה וסתומה בכנשתא דאסוירוס והנה טוב מות עכ״ל וכן בראשית רבה בתורתו של ר״מ מצאו כתוב כתנות אור טוב מות בירושלמי פ״ק דתענית ב״ס ישעיה של ר״מ במקום משא דומה משא רומה והגאון רשל״ר ז״ל כתב לא ששנה ח״ו הנוסחאות בתנ״ך רק היתה הכתיבה בגליון רק לזכרון בקיצור מה שיחדש אח״כ באורך. ועוד מצינו טוב מאד זו שינה. לעשות מלת לעשות קשה להלמו ופירושו אחר כלות ששת אלפים שנה יברא ה׳ עוד עולם חדש וכן לעולם וזהו לעשות. ונמצא בכתבי האר״י ז״ל שהבריאה של עכשיו הוא פעם שני. שם המפורש אינו מפרשת בראשית עד אלה תולדות ומאלה תולדות עד והאדם כתוב ה׳ אלקים שני פעמים ומשם והלאה כתוב ה׳ לבדו רק בפרשת וארא כתוב ה׳ אלקים ועי׳ ע״ז רשד״ם א״ח ס׳ ב׳. ואד יעלה עלה שבר מלמטן מיד הגשמים יורדין דריש ואד לשון שבר כלומר אם ישברו לבבם ויהיו נכנעים מלמטן

ירושלמי תענית פ"ב ה"א וכן בב"ר לכן נקרא אד
שהיא שובר לבעלי שערים. נשמת חיים נשמה שהיא
חיה ואינה מתה במות הגוף. שם האחד פישון. ר'
יוסף אנגילוני וז"ל אדם עולם קטן ד' כחות שבו כנגד
ד' נהרות כח הנפשי במוח סובב לכל הגוף כנגד פישון
הפוך נפשי כח החיוני דופק בלב כנגד גיחון לשון על
גחונך כי שם דופק ושניהם כתוב בהו סובב סובב
דמקיפין לגופא כח הדם בכבד לקביל חדקל ששאוב בו
בדהדם ומקל אותה ומחדדא לכל אבר ומשררה לו
הברור כפי יניקתו ונשאר בו הכובד. והנהר הד' הוא
פרת לקבליה כח הבצים כי שם כח הזרע להיות אדם
פרה ורבה. אמר הגאון כי פישון יאור מצרים וידוע
כי גיחון אינו מעין שבירושלים אלא נהר גדול ועל
ההיא מעין כתיב והורדתם אותו אל גיחון ולא לנהר
הזה ויאור מצרים יוצא מהר הלבונה ואמר הגאון כי
הבדולח הם האבני הקטנים עגילים היוצאים מהמים
דקים ודמה עין המן אליהם והשוהם אבן יקרה לבנה
והיא צחה ע"כ. תרדמה ה' שמות הם תנומה וגדולה
ממנה שינה משתיהם תרדמה ולינה על זמן השינה
ושכיבה על סדר השינה. לזאת והתורה כתב בטעם
שם אשה להורות שכל מה שקרא אדם שמות לכל
הבהמה ולעוף ולחית היה הכל לפי דרך הטבע שלהם
כן היה את שמה והתורה כתב באדם טעם לפי שהוא
נכבד מכל וכן ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא
היתה אם כל חי. זאת הפעם פירש זאת הפעם מן

הצלע מכאן ואילך דרך לידה ואדרבה האיש יוצא מן האשה. חית החיות ממיתות ואוכלות משא"כ אריה דאוכל גם כשהוא חי הרא"ש בפסקיו סוף פ"ק דקמא. לבשר אחד פירש שלא תפקיר עצמה לשאר אנשים כבהמות וחיות כי היא ובעלה בשר אחד. ודבק באשתו ולא באשת חברו. אף והוא כמו אף גדול ביום שברכו את רבי אליעזר ב"מ ד' נ"ט: ואיבה מדרש תדשא תנא למה לא טימא נבלת הנחש כשאר כל השרצים אחר שהוא בזוי שלא יעכב אדם להרגו מפני הטומאה ויקויים ואיבה אשית. פירש אחר שהוא בזוי שנתקלל והוא מצורע כדאיתא בב"ר פ"ב ועוד שממית ומרבה טומאה והיה ראוי לטמאו ומתרץ שלא יעכב אדם וכו' ועי' סנהדרין י"ז ערובין י"ג. אל האשה אמר פרשב"ם שתהיה בעצבון ובטורח כל ימיך א"ת מה איכפת לי ארבה שפחות לשמשני ת"ל והורנך על כרחך תהא הרה א"ת בשופי ת"ל בעצב וא"ת אשמור עצמי מלזקק ת"ל ואל אישך תשוקתך וא"ת אכוף את יצרי ולא אזקק לו ת"ל והוא ימשול בך על כרחיך תזקקו לו. ונמצא בירושלמי שצדקניות ראשונות לא היו בפתקה של חוה ומאי ותקש בלדתה דרחל מפני קללת יעקב וא"כ למה זה אנכי ופרש"י א"כ שגדול צער העבור אינו נכון אלא הפירש א"כ שסופו להיות רשע למה זה אנכי. בזעת בספר של ר"י החסיד שזו הקללה אינה מתקיימת במלאכים אבל בעצב בכל הנשים הוא לפי שחטאה והחטיאה. חוה חכמי האמת דקודם החטא

היה שמה חיה ואחר שחטאת נקראת חוה מלשון חויא. וחי לעולם תימא חכם כאדם הראשון למה לא אכל עץ החיים קודם אלא עץ החיים לא היה מועיל עד לאחר אכילת עץ הדעת משל לחולה אם יעשה לו רופא משקה שקורין פאיידון ירפה ואם יעשו אותו משקה לבריא יהיה מסוכן אם כן אין המשקה טוב אלא מי שצריך לו כך עץ החיים מעלתו לא היתה רק לאחר אכילת עץ הדעת שנתחייב מיתה להחיותו החכם ר' יצחק בן ר' חיים. והאדם ידע חיבור איש ואשה נקרא ידיעה על שם הזרע הבא מן המוח ששם החכמה והידיעה: לא כתוב ותלד בן ותקרא שמו קין וכן בחנוך לא הזכיר שמו ולא בן לפי שנשטפו במבול וגם בהבל לא הזכיר את שמו וגם לא הזכיר בן לפי שלא נבנה בעולם אבל בשת הזכיר בן ושמו לפי שנבנה ונתקיים שמו בעולם ע"י נח. ויבא קין ממותר מאכלות דכתיב מקץ ימים אבל הבל לא רצה ליהנות עד שהביא דכתיב מבכורות. ויאמר קין ירושלמי ויאמר קין להבל אחוהי נפיק לחקלא. אות לבלתי הכות אתו. משמו של הקב"ה שאמו קראתו קין על שם קניתי והי"ל לקרות לו שם קן בלא יו"ד שם לו הקב"ה משמו אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו ר"י הראשון כ"י. עדה שהיה מתעדן בגופה צלה שהיה יושב בצלה של בנים ירושלמי יבמות פ"ו ה"ה ורש"י בשם המדרש רבה להיפך. וראיתי בכ"י אקספרד בשם ר' יצחק ב"ר חיים וז"ל וצלה היא אותה היושבת בצלו והיה משקה

אותה כוס של עקרין שלא תלד. שאלה והכתיב וצלה גם היא ילדה תשובה זה היה קודם ששתת כי מסברא לא היה משקה אותה מיד כי שמא לא! היתה צריכה. עוד שמעתי כי לזמן היו עושים כן ע"כ: שבעתים ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א כפר בקל וחומר אחד כי שבעתים יקם קין וגו' ע"כ והפ"מ כתב אל יאמר מה היה לנו לכתוב בתורה ק"ו כזה ועי' רש"י וזהו ק"ו של שטות. אדם בס' שה"ג מערכת א' בשם המבי"ט בח"א סי' רע"ו כתב שאין ראוי להעלות שם אדם או נח או שם ועבר שאין להעלות שם אלא מאברהם ואילך והנקרא בשם יפת וכיוצא בו מאשר קדמו לאברהם אינו בכלל מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו ושם כתוב לה"ר אליעזר דאין שמו על שם אליעזר עבד אברהם דהוא ארור ולא מסקינן בשמייהו אלא שמו הטוב על שם אליעזר בן משה רבינו ע"ה עכ"ד וכתב שם שקשה שיאמר כן מדעתו בלי שום סמך מרז"ל או מקבלת הגאונים ואני לא ידעתי אם אמר הרב ג"כ על שם חוה וכיוצא בזה. והיוחסין כתב ושם אברהם הראש ע"ה ומשה אדון הנבאים ואהרן לא מצאתי בתנאים ואמוראים. כי לקח אתו. לקח כמו את נפש בעליו יקח פירש ימות. ויולד בן ולא פירש שמו כמו האחרים לפי שחכמי הדור ראו באיצטגנינות שמנח יבנה העולם וכלן יחרבו אמרו נעשה לו כשפים בענין שימות ולכן לא רצה אביו לגלות שמו לפי שאין אדם יכול לעשות כשפים לשום אדם אלא א"כ יזכור

שמו עליהם מחכם ספרדי ר' יוסף אנגילוני ז"ל. נח ביחזקאל ס' י"ד והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב וב"ב ט"ו איוב לא היה. ובשם רב האיי כי בגמרא שלהם הגרסא איוב לא היה ולא נברא אלא למשל ופירש כי נברא לְהיות למשל לבני אדם כי ממנו ילמדו ויבטחו שיחזיר להם למשנה מה שלקח כי היסורין הם לתועלתם. ומעצבון ידינו נמצא בשם ר' יהודה חסיד ז"ל שקודם שנולד נח היה להם ידים בלא פסוק אצבעות והיו חורשים עם ידיהם ונח נולד בפסוק אצבעות ולא היה לו כח לחרוש בידיו וזהו שארז"ל מחרישה תקן להם. וינחם ה' האדם מתנחם בשלשה דברים בקוצר יד הנודר או בפשיעת הנודר או בהשתנות הדעת אבל הקב"ה אינו כן שהרי אין מתנחם אלא באחת בפשיעת הנודר וזהו וינחם כי עשה את האדם.

נח.

צדיק למה נקרא נח צדיק יותר מן האבות ומשה ואהרן יש להשיב שנקרא צדיק מי שהוא מכלכל רבים כמו שמצינו אצל הקב"ה פותח את ידיך ומשביע וגו' וסמיך ליה צדיק ה' בכל דרכיו כך נח שכלכל כל העולם במבול נקרא צדיק ויוסף גם הוא נקרא צדיק ביומא בלשון התלמוד גבי עני ועשיר באו לדין כלום הייתי טרוד ביצרך יותר מיוסף הצדיק. בצדה סמוך לקרן זוית שאם יעשה באמצע הדופן ישלוט הרוח

בכולה. איש ואשתו וגבי עופות זכר ונקבה לפי שאלו משמשין ומולידין כדרך איש ואשה ואלו מטילין בצים והרמב"ן פירש לפי שהעופות צריך הבחנה יותר בין זכר ונקבה. ארבעים יום. והתחיל בהשכמה ופסקו בכ"ז בכסלו בהשכמה על כן לא אמר מ' יום סתם ויהא לילה בכלל לפי שאינן בימים דבראשית וכן גבי משה משום דבהשכמה עלה ובהשכמה ירד הוצרך לאמר מ' יום ומ' לילה ר' יוסף אנגילוני בשם ר' ישראל. טרף קמוץ כולו כי פירושו טרוף וכן ת' תביר מחית וידע נח כי קלו המים כי הכיר בטריפת העלה שלא לקחה אותו על פני המים אלא מן האילן נתקה אתו. רע מנעוריו כתיב חסר משעה שהוא ננער ויוצא לעולם יש לו יצר רע ירושלמי ברכות פ"ג הלכה ה' קשתי הראה הקב"ה לדור המבול שהמבול היה בחדש כסלו שמזל קשת משמש בו. ונראתה הקשת בענן לפי הפשט מה אות היה מן הקשת אלא דרך אדם מושך בקשת לירות חצים חבל הקשת הוא לצד פניו והוא נתן הקשת היתד למטה לצד הגולם אות וסימן לדבר שאין דעתו להכותם ד"א הקשת חציו של אש וחציו של מים ושלום ביניהם סימן שלום בעולם. לפני האלהים בסתר ואח"כ ותמלא הארץ חמס בפרהסיא. עד נח כל העולם נקראו בני אדם ומנח עד היום נקראו בני נח. גבור ציד שהיה צד החיות ומעלה אותם עולה לשם. וי"א צד את הבריות בעזות פנים לפני ה'. וראשו בשמים פירש רבינו שמואל לפי הפשט מה

חטאו דור הפלגה אם מפני שאמרו וראשו בשמים הלא
כתיב ערים גדולות ובצורות בשמים אלא לפי שצוה
הקב"ה פרו ורבו ומלאו את הארץ והם בחרו להם
מקום לשבת שם ואמרו פן נפוץ לפיכך הפיצם משם
בגזרתו. לא יבצר לפי התרגום שתרגם לשון מניעה
צריך לפרשו ועתה לא יבצר בתמיה. ויש לפרש בלשון
נחת יבצר לשון מבצר לא יתחזק מהם על ידם את
אשר יזמו. עקרה אין לה ולד ועתידה לגדל לאחר זמן
כדכתוב בחולין גבי אין לו סנפיר וקשקשת אין לו
ועתיד לגדל אח"כ.

לך לך.

ואעשך לגוי גדול לפי שהדרך ממעטת ג' דברים רש"י
הא דלא חשיב ג"כ כח לפי שעד יעקב אבינו
לא היה חולשא ב"מ מ"ז. הנפש ת"א דאשתעבידו
לאורייתא. ואמרו מליצי המוסר חכמינו הולידו נפשותינו
ואבותינו הולידו גופתינו ר' יוסף נחמיאש. ויקרא בשם
ה' האחרים היו קוראים בשם אלהים אחרים כדכתיב
ואלהי נחור אבל אברהם בשם ה'. וינגע עלה דטלמסן
ליגע במסאנא דמטרונא ירושלמי כתובות פ"ז ה"ט
ופירש הק"ע עלה איש בליעל והוא פרעה ונגע במנעל
דשרה ולקה מיד בראתן. ויהי לו צאן שהניחו לו המכם
ולא עשו לו משלהם מדלא כתיב ויתנו לו צאן אלא
ויהי לו צאן משלו היה לו. אחותי היא פירש הר'
יעקב הקדוש אע"פ שלא הגדת לי כי אשתך היא עכ"ז

לא היה לי ליקח אותה מספק כי שמא אשתך היא אבל למה אמרת בפירש אחותי היא. קח ולך ולא אמר לו כטוב בעיניך שב כאבימלך לפי שאבימלך היה לו אשה ולא היה רוצה ליקח שרה כי אם לפלגש אבל פרעה עדין היה פנוי וגנאי היה לו שאכסנאי יהיה לו אשה יפה ולו אין כלום. כבד מאד במקנה. מכאן ראיה שגם בהמה טמאה בכלל מקנה מדהיה לאברהם חמרים ואתנות וגמלים וכתיב מקנה והיראים נסתפקו בזה ועין בספרי הקטן שו"ת ראש מנשה. והכנעני ירושלמי כדאית תגרא בין אחיא מתותבון נכריא כלומר כשמריבן האחים מתישבים הנכרים. אריוך מלך אלסר. מכאן סמכו לקרא לשמואל אריוך כדי לעשות סימן שאין הלכה כמותו באיסורי וע"כ קראו שמו אריוך יותר משאר מלך אחר ואריוך מלכות מלשון לא רכא ולא בר רכא ב"ב ד' והפירש אריוך מלך לדין אבל אלסר כלומר אבל לא מאסורי הוא מלך דהלכה כרב באיסרי. קנה שמים וארץ. קנה לשון תקון כל קנינים שבמקרא.ובלשון חכמים מתקינין לו אשה. מחוט בשם ר' סעדיא לפי שממונו של עולם בא מג' דברים מן הצומח ומבב"ח ומן המתכות אמר אם מחוט לכלול כל הצומח שרוך נעל אפילו פחות שבבב"ח עור בהמה ואם תאמר לתת לי כסף ואם אקח מכל ולא אמר אקח אלא ואקח. ולא תאמר פי' הרב ר' יוסף בכור שור מן הדין הכל שלי כדאמרינן המציל מן הגיים ומן הנהר ומן הדליקה הרי אלו שלו אלא שלא תאמר אני העשרתי ומ"מ נתן המעשר בתחלה למלכי

צדק כדי שלא יצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו. במחזה כל הנביאים חוץ משה לא באה אליו הנבואה אלא כשישן או ביום בנפול עליו תרדמה בענין שנתבטל כל הרגשותיו ונשאר מחשבתו פנוי וענין זה נקרא מחזה ומראה מחזה לשון תרגום מראה לשון קודש. דמשק ר' יוסי איש דורמסקית פירש היוחסין והוא מדמשק תרגום דמשק דורמסקית ע"כ. עגלה משלשת גמרא עסקי בהלכות יצירה ואיברי להו עגלא תליתאי פרש"י בפ' הדר שליש העגל בגידול שאז היא טעמו וי"מ שלישי לבטן וקשה לי איברי להו עגלא תליתאי מה בטן היה שם שיהיה שלישי לבטן ע"כ ולי נראה דלא קשה שיהיה נברא להם כ"כ טוב כמו שלישי לבטן. ואת הצפר לא בתר לא הוצרך לחלקו לשנים לפי שהם שנים תור וגוזל ונתן מזה אחד ומזה אחד על הפגרים ראה ר' שניזו' תרגום ברומי על פגליא לשון פגול אבל בתרו תרגום פלגיא. פרא אדם סוחר תגר הולך עם סחורתו למרחוק למקום שאין בני אדם מכירים אותו ואלו הם ישמעאלים שהם בעלי סחורה מכל אדם דכתיב והנה ארחת ישמעאלים. וי"מ חפשי בין האדם כמו מי שלח פרא חפשי ור' אברהם פי' שיהיה כפרא שינצח הכל ואח"כ ויד כל בו וכן מפורש בספר דניאל כי היא החיה הרביעית. וי"מ פרא אדם שבא בחסרון ה"ואו כמו שמש ירח על כן אמר ידו בכל מצד שהוא פרא ויד כל בו מצד שהוא אדם. והיה תמים שלא תשאל למה המילה. ויפל על פניו למה נפל בדבור

זה רעדה אחזתו כשאמר לו והיה תמים אמר שמא דבר מגונה יש בי לכך נפל על פניו לבקש רחמים ר' אביגדור. שדי כתב הרב ר' מנחם מרקנטי בכל מקום שתמצא בתורה זה השם נאמר על רבוי התולדות כד"א אל שדי יברך אותך ויפרך וירבך אני אל שדי פרה ורבה אל שדי נראה אלי ויאמר אלי הנני מפרך והרבותיך בעבור כי מיצחק לא יצאו תולדות הרבה במו מאברהם ויעקב על כן לא תמצא שאמר לו הש"י אני אל שדי כמו באברהם ויעקב. והיה לאות סימן ואות שאני אדון ואתם עבדי וחותם אות הברית במקום צנוע שאינו נראה שלא יאמרו אומות העולם על ישראל בעלי מומין הם ומשצוה הקב"ה לזכרים ולא לנקבות שמענין דבמקום הזכרות צוה הקב"ה לחתום הברית ודם נדות שהנשים משמרת ומגידות פתחיהן לבעליהן הן הוא להם דם ברית ר' אלעזר מגריימזא. ונכרתה הנפש לפי הפשט יהא כרות ונפסק מן האחרים שחתומים לעבדים לי והוא אינו חתום ואינו נמנה עבד לי בכור שור כ"י ליידן.

וירא.

באלני ממרא. בשם ר' סעדיא ז"ל נתגלה לו באלני לרמוז מה אילן חותכין את הענפים היבשים ומוסיף כח בשאר האילן אף המילה אם תחתוך ערלה תהיה יותר שלם. וירא לבקר את החולה סמכו חכמים לדרוש כך מדלא כתיב וירא ויאמר כמו שכתב במקומות

אחרים. והשענו אית תני ישענו מאן דאמר ישענו והשענו תחת העץ ירושלמי כתובות פי"ג ה"ג. כן תעשה כן דברת ותני יומא בבן זכר ומצינו מוגה פי' כשם שעשה עכשיו לנו משתה כן יזכה אותך המקום לעשות בבן זכר. והרב ר' יוסף בכור שור ז"ל פי' כן תעשה פת לחם ולא לטרוח בסעודה. ואקחה פת לחם מכאן שבעל הבית בוצע. שלש סאים קמח. וכי בשביל ג' אנשים היה צריך ג' סאין אלא תנורו של אברהם אבינו ע"ה היה מחזיק ג' סאין וכדי שיהיה הפת יפה נמלאו כמו שאמרו רז"ל אין הפת יפה אלא בשעה שהתנור מלא ירושלמי חלה פ"א. ב"ם גימטראיות של תורה כ"י אקספרד. בן בקר להאכילה שלש לשונות בחרדל תימא ולמה לא נתן להם טעם פלפלון וי"ל כי היה העולם חם ביותר ומורי הרב ר' אליעזר דפליי אומר כי לא היו פלפלין מצוי להם כדאיתא בעירובין זרע גרגיר למאי חזי שכן ראשונים שלא היו להם פלפלין היו מתבילין בו בשר צלי. אליו נקוד על אי"ו שואלים תנקד הלמ"ד לבד וידרש הכתב כי לעולם יש לדרוש המרובה וי"ל אלו נקד הלמד לבד היה נראה כאלו היתה נמחקת. חמאה קיים אברהם אבינו כל התורה כלה אפילו ערובי תבשילין פי' ערובי מאכלין כמו בשר בחלב דכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר כלומר כל אחד הביא בפני עצמו החלב בפני עצמו ובן הבקר לפני עצמו. לאמר כל לאמר הוא לאמר לאחרים ולפיכך הקפיד הכתוב עליה אבל אין כתיב בו

לאמר אלא ויאמר בלבו. זקנים תימא דאמרי בהשוכר עד דאתא אברהם לא הוה זקנה דמאן דהוה משתעי בהדי אברהם הוה משתעי בהדי יצחק והכתוב קודם לידת יצחק ואברהם ושרה זקנים. הכצעקתה זעקה שייך בין אדם לחבירו וצעקה בין אדם למקום לזה אמר אראה הכצעקתה הבאה אלי עשו ר"ל אם גדלו אותן עבירות שעשו בינם לבין עצמם כמו אותו עבירות שעשו וצעקו אלי. צדק עם רשע נח לא עביד מידי אבל משה לא זז עד דאמר לו סלחתי כדבריך. ולינו ורחצו וכי דרך אדם ללין ואח"כ לרחוץ אלא כדי שאם יבאו להעליל עליו אנשי סדום יאמר הרי עפר ברגליהם עתה באו מן הדרך. והשכמתם. ספק אם הוא קודם אור היום או לאחריו דמדאצטריך קראו לפעמים לאמר בבקר משמע דסתם השכמה היא קודם אור. לא ידעו איש אבל איש ידע אותם שלא כדרכו אבל רבקה ואיש לא ידעה. ההרה המלט. ירושלמי כתובות פי"ג שנוה יפה בודק לוט היה שוכן בעמק בסדום והמלאכים אמרו לו עלה ההרה והוא אמר אף שבהר טוב לדור ששולט שם האויר אלא מפני שהנוה יפה בודק שנוי ווסת, מהר ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ח לוט שלא ישב בסדום אלא מפני ממונו אף הוא יצא וידיו על ראשו הדא הוא דכתיב מהר המלט שמה דייך שאת ממלט את נפשך. נשקה את אבינו יין. יין מרגילה לתאות תשמיש רש"י כתובות ד' ס"ה ע"א סוטה ד' ז' א' בתי הרבה יין עושה יין שלפני

הסעודה אינו משכר תוי"ט בשם רבינו יונתן על משנה ז' פ"י דפסחים. בעלת בעל יש להם נערה מאורסה אין להם וז' מצות נצטוו בני נח דינין ברכת ה' ע"ז גלוי עריות שפיכות דמים גזל אבר מן החי סנהדרין נ"ו. בת אבי כשטותן השיבן שבת אב מותרת להם ובת אם אינה מותרת לפיכך השיבן כמנהגן בב"ר באותו פרשה. את יצחק שמעתי את לרבות תורה שלמד במעי אמו שיצא עם כולה ולא הוצרך ללמוד עם שום רב ולמה לא הכהו המלאך בצאתו על פיו כמו לשאר בני אדם לפי שעתיד להיות עולה תמימה מחכם ספרדי מצאתי בכ"י אקספרד. בשם רב נחשון גאון ז"ל שקבלו מרבותם עד חכמי התלמוד קטן שמת בתוך שמונה מלין אותו ולא בתורת מילה אלא דלא ליזול בההוא עלמא בלא חותם מטה. הרחק כמטחוי קשת. בשו"ת בית הלל אם אמר מורחקני ממך הוא שיעור כמטחוי קשת ועי' בעץ חיים משנה ב' פ"ט דפסחים רחוק למקום היינו פסיעה אחת ומטחוי קשת שיעורו רס"ו פסיעות והא ריס ועי' תוי"ט משנה ז' פ"ז דב"ק משנה ד' פ"ו דיומא ועי' ערוך ריס. הרמב"ם שמלאך גדעון היה בכח המדמה כמו מנוח הגר ויהושע ומשנה ברכות בריש פרק הרואה שמותר לשאול חברו בשם ראיה מגדעון ולפי דבריו מאי ראיה ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ומדלא אמרו אין מקרא אלא כפשוטו יש לו פשוטו עם מדרשו ואינו יוצא מידי כל א' מהם אבל יסבול הכתוב את הכל ויהיו שניהם אמת. אל אראה במות הילד נוכל לאמר מהטעם לפי

המבואר בב"מ ד' ס"ב סברת ב"פ דאל יראה אחד במיתת חבירו לכן ותשב לה מנגד וזה מבואר הטעם בהדיא ועי' בשו"ת ב"צ סי' קע"ה שנשאל מדוע הרמב"ם לא כתב דין זה בשנים שהיו מהלכים בדרך וביד א' קיתון של מים. רבה קשת שמעתי שיש במדרש שדבר דברים שאינם הגונים כלפי הקשת שבענן וזרק חצים כלפי מעלה. אשל כתב החכם כי הוא האילן הנקרא בערבי אהל והוא מצוי אצל בני כנען הרבה והוא עץ רענן גבוה ולא יבלו עליו. ולי נראה עוד שהוא עץ שקורין אותו בארץ כנען עץ אברהם ובלשון יון קורין אותו אגלם וענינו המטהר כי מסגולותיו לבטל תאות רבות על דרך הרפואה וכל קשר מקשריו יוצאין ה' סעפים ומכל סעיף ה' עלין בתבנית האצבעות וע"כ יתכן כי מפני סגולותיו המורים על ענינים נפלאים ועל סודות המציאות נטע אותו ר' יוסף אנגילוני בספרו קופת הרכלים כ"י אקספרד. הנה האש השיב לו אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני ואז הבין יצחק כי הוא העולה ואעפ"כ וילכו שניהם יחדו ומפני זה הזכיר שנית וילכו שניהם יחדו כי בראשון לא ידע יצחק כי הוא העולה ועתה שידע למדך הכתוב שנתרצה בדבר והלכו יחד בכונה אחת זה לשחוט וזה לישחט. איל אחר לשון שמן כדמתרגמי' אחר המדבר בשפר המדבר בכור שור כ"י ליידען.

לספר מר' ברוך שמעתי כיון דאמרו ג' לבכי ז' להספד
למה לא אמר לבכות לשרה ולספדה אלא הוא
בא אחר ימי הבכי והתחיל לספוד ואח"כ בכה. היא
חברון ביהושע י"ד ט"ו כתיב ושם חברון מלפנים קרית
ארבע האדם הגדול בענקים וחברון על שמו שהיא אחד
מן הענקים ואח"כ קרא קרית ארבע על שם ד' ענקים.
ויקם שדה עפרון. כבר כתבתי בספרי דגל מנשה כמה
ראיות שישוב א"י וישבת א"י לדעת הרמב"ן מ"ע גם
בזה"ז אפילו שאין קדושה כמו קדם. ומעלה גדולה
להמת הנקבר שם ועי' בשירת רבי יהודה הלוי בתשובת
לאדם שכתב לו תוכחה על הליכתו לא"י וז"ל וחטא
הורים שבנוה כגרים וקנו שם למיתיהם צריחים ותהו
מעשה אבות חנוטים ופגריהם אלי ארצה שלוחים עכ"ל.
וראינו בהיותם משתדלים לגור בארץ ההיא וקנו בה
אחוזת קבר והארץ היתה אז ביד עובדי אלילם וחנטו
את פגריהם ויקברם בא"י א"כ גם היום אפילו שא"י
ביד הישמעאלים הקדושה שלה אינה אבדה ובקדושה
קיימה גם היום ופנים אליה ומשתחוים כנגדה בכל
תפלתינו והמצוה נוהגת גם היום כמו קדם ומחויבם
להשתדל כמו האבות ועי' בספר כוזרי בסוף ושם משבח
א"י לפני הכוזרי איך הקדושה גם היום ועי' בספר
שטרות לר"י ברצלוני מה שכתבתי שם בסוף הספר
בהגהותי. ויקם המקנה באה מאת עפרון והאחוזת קבר
מאת בני חת הר' יעקב מאורליש. הגמיאיני גמיאה
כשעור מה שיכול הפה מן המים וכזה השיעור שאל

ממנה והיא אמרה שתה וכן אמרו החושש בשניו לא יגמא ופולט. משתאה בירושלמי ר"ה פ"א ה"ח דיברה תורה בכל לשון והאיש משתאה לה ועי' במפרשי הירושלמי ובתשובת הרשב"א ח"א סימ' תקכ"ג. בשם רבינו יהודה ז"ל כי אליעזר היה בקי בחכמת השרטוט וקדם שיאמר לה הטי נא כדך הכיר בשרטוט פניה אם ראויה אם לאו ועשה סימן ואות לבטחונו בשם אלהיו. ברוך ה' עי' ת"א וירושלמי ערלה פ"א ה"ג ובמשנה ברכות דילפינן שמותר לברך בשם ה' אמאי לא ילפינן מהכא. ואנכי בדרך נחני בחומש ספרדי כתב ואנכי פירש ואנכי בכלל אותו צדיק חסיד ולכך נקוד רביע על ואנכי לפי שאין דבוק לתיבה של אחריו מצאתי בכ"י לונדן וזה כמה ראיתי שהגאון רי"ש בספר דברי שאול על התורה הביא זאת. ואלה ימי שני חיי אברהם איך נשתנה ימות שני אדם עד הרח ומתרח עד אברהם וכלב מתפאר בשמונים שנים ואמר ככחי אז וככחי עתה יהושע י"ד י"א וברזלי זקן מאד הוא לא היה רק שמונים שנה ואמר אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה אם אשמע עוד בקול שרים ושרות שמואל ב' י"ט ל"ג והיום ראינו לשמנים שנה גבורי כח ולא ידענו אם אז ימי השנה השבו כמו עתה. ועי' בספרי מטה מנשה באות א'.

ויתרצצו הבנים. בהעיטור ה' שחיטה וז"ל ואו"ב דאסור דווקא דאיתיליד אבל שחט לחיותא ואשכח לה וולד לא מחייב משום או"ב דכתיב שור או כשב או עז כי יולד לא מתקרי בן עד דנפיק לאויר העולם וכתיב הנך הרה וילדת בן וכן בדוד הוא אומר בני אשר יצא ממעי שמואל ב' ט"ז י"א ע"כ ובחבור אחד מחכמי הקראים על הלכות שחיטה השיג ע"ז מדכתיב ויתרצצו הבנים בקרבה וכתב ע"ז השער החדש וזפת רותח יוצק לתוך פיהם דהתם כבר נולדו בשעת כתיבת התורה. ובשו"ת הק' סימ' ל"א וז"ל המקשה לילד וקרעו בטנה ולא הוציאו העובר מבעיא אי חשוב כילוד וכמאן דמנח בכר לענין ירושה ולאבלות וכיוצא בהן. תשובה מדאמרינן בעלמא משיצא לאויר העולם ולא אמרו משראה העולם היה נראה שצריך שיוצא ממקום שהוא אבל אין הדבר כן אלא משנגלו אליו שערי מות יצא מיקרי עב"ל. אדמוני יו"ד אדמוני נוסף בי' כמו אכזרי נ"ל מלשון אדמון בעל מלחמות. אמרו רבותינו עשו משוך בערלתו היה משמע שלא נמול כי דברי המעשה שהיה מושך הבשר כדי שלא יראה מהול דבר תימא הוא וכי אפשר לעשות כן אלא ודאי משוך בערלתו שלא היה נמול ותימא גדולה היא איך לא קיים יצחק בבנו מצות מילה לשמונה ושמעתי בשם ר' קלונימוס כי עשו נולד אדום נתירא יצחק למלו כי אמר אולי לא נבלע בו דמו כי ההיא דר' נתן הבבלי בפרק ר' אליעזר דמילה כשראה כי מצד הטבע היה

כן חשב בדעתו מה אעשה אחרי שלא קיימתי בו מצות
מילה לשמונה אמתין עד שיהא בן י"ג כמו ישמעאל
אחי ע"כ. ויגדלו רש"י י"ג שנה היה עשו כשפרש
לע"ז ותימא דהא הוא פירש גבי ויזד יעקב נזיד שאותו
יום מת אברהם כדי שלא יראה בנו וכו' ולפי זה שהיה
בן י"ג א"כ מרד בחיי אברהם ב' שנים בירושלמי פריך לה
ומשני ב' שנים מרד במטמונים אבל לאחר פטירת
אברהם מרד בפרהסיא. ציד תרגום נחשרכן נח שאינו
יגע במלאכה שרכן בטל כמו גברא שרכא. ושמעתי
מר"י כי איש מספר בלשון ארמי בא ושאלוהו מה נח
שרכאן ואמר כי אדם היודע לצפצף בלשון העוף ולהביאו
אצלו נקרא כן בלשון ארמי עושה כמו שריקה ונח וזהו
נח שיר כאן כי נח העוף על ידי השיר השריקה כאן
במקום שרוצה הצד ר' יוסף אנגילוני. איש שדה מרמה
את אביו על אודות תבן הגדל בשדה איך מעשרין את
התבן ציד צד י' על אודות מעשר. יודע ציד מלא
מרמות כי רובו הבהמות דרך מרמה יתפשו ויעקב שהוא
תם הפך גם עשו איש ציד ויעקב יושב אהלים. באור
זרוע בריש ספרו באלפא ביתא אות צ' ועי' בשו"ת נודע
ביהודה לענין אם מותר לאדם לצוד חיות. ועי' פחד
יצחק אות צחוק. ובירושלמי ותכהין הדא אמרה כי
השוחד יעור כלומר בעבור המטעמים שהיה לוקח תמיד
מעשו כהו עיניו ועל כן נסמך עם זה וגם נראה לי כי
בשביל שמשה רבינו לא קבל מימיו שום שוחד מישראל
אפילו שוחד דברים לא קבל מבנות צלפחד על זה זכה

לא כהתה עיניו ולא נס ליחה. איש שעיר ת"י גבר בגיר וע"כ נקראת הגדולה בוגרת מלאה שערות. והבאתי עלי קללה מכאן דאין רע יורד מן השמים אלא בני נשא ממשיכון עלויהו. לא נגענוך משל לאריה שנכנס לו עצם בגרונו ואמר כל מי שיוכל ליטלו מפי אתן לו ממון ברוב בא העגור שקורין גרואה ירנוש והוציא העצם מפיו א"ל שלם לי הממון א"ל שוטה לא די שלא אכלתיך בהיותך בפי אלא אתה צריך גם פירעון כך אמר אבימלך ליצחק חסד גדול עשינו עמך שלא נגענוך כי דרכינו להזיק כל הבא אצלינו ונשלחך בשלום.

ויצא.

ויצא סמך לפסוק דלעיל על נשיו לו לאשה רמז שאסר לצאת מא"י לח"ל כי אם ללמוד תורה ולישא אשה וכאן יעקב שיצא לישא אשה ר' אביגדור ז"ל. לכך פרשה זו סתומה לפי שיצא בצינעה מפני עשו תימא הוא הרבה פרשיות סתומות בתורה כגון ואתחנן ונ"ל שכך רצו לומר מפני מה כל הפרשה סתומה שאין מתחלת הפרשה עד וישלח שום פרשה לא פתוחה ולא סתומה מה שאין כן בכל התורה כלה. וילך חרנה הלך בחרון אף והגאון פירש ללכת לחרן. מלאכי אלהים תימא על הפייט שאמר זכור אב חזה סולם בעולים ויורדים ג' והרי אחז"ל עולים תרי ויורדים תרי. ור' שלמה הספרדי אמר סולם רמז לנשמה ומלאכי אלהים מחשבות החכמה ור' ישועה פי' טעם סולם

שעלתה תפלתו וירדה ישעותו מן השמים ואלה המפרשים לא ראו נבואת זכריה ע"ה וירמיה ועמוס ע"ה והטעם דרך משל כי כל דבר לא יכחד מהשם ודברי מטה תלוים בעליונים וכאלו סולם ביניהם שיעלו מלאכים בו להודיע הדברים אחר שיתהלכו בארץ ומלאכים אחרים יורדין למלאות שליחות השם כדרך מלך עם משרתיו כך פיר"א ודברי רז"ל עיקר וע' פנים לתורה והכל אמת עולים אלו מלאכים שגלו מסתורין של הקב"ה בסדום כדאיתא בפרק גיד הנשה ר' יוסף אנגילוני. ומר' יחיה ז"ל שמעתי מכאן דיכול אדם להתפלל תפלת ערבית מבעוד יום לפי שאמרו בתר דצלי בעא למיזל אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטור בלא לינא מיד בא השמש אלמא קודם שבא השמש התפלל ולא בעינן צאת הככבים אלא לק"ש של ערבית. כעפר הארץ מה שהכל דשין בו ואין מבלין אותו אף זרעך כן ועל מדרש זה יסדו בתפלה ונפשי כעפר לכל תהיה. אם יהיה אלהים עמדי שלא אעבוד ע"ז ושמרני משפיכות דמים בדרך מגלוי עריות כד"א כך דרך אשה מנאפת וכשבא לארץ שכח נדרו ונתקל בשלשתן ויתנו יעקב את כל אלהי הנכר שפיכות דמים בשכם ג"ע בדינה מהר' יעקב. ב"ר כל ימיו של אותו צדיק לא נצטער אלא על פנימי וחיצון פנימי זה הלחם הנכנס בבטן וחיצון זה הבגד המכסה האדם בחוץ וזה שיסד רבינו שמעון הגדול חוקם הטריפם פנימי וחוצין. והאבן הזאת אמרו על אותה אבן כשהיו מעלין אותה בדימוס היתה

מפלת עצמה לפי שעתיד בית המקדש ליחרב ועל כן
מאסו אותה הבונים עד שבא שלמה בחכמתו ונשבע
לה שאפילו יחרבה הכל היא לא תחרב ולא תזוז ממקומה
וקבעוה בכותל מערבי הה"ד אבן מאסו הבונים היתה
לראש פנה ועי' בספרי דגל מנשה. הידעתם את לבן
בן נחור ר' יוסף אנגילוני אמר וז"ל שמעתי מר' ישראל
בר"א בשם הר' חיים ז"ל הידעתם את לבן בקבוץ
גליות הידעתם אם הלבינו עונותיהם בן נחור אם
הנחיר עונותיהם כד"א בני אמי נחרו בי ויאמרו ידענו
והנה רחל בתו באה זה משיח בן יוסף. רכות בן אפרים
אמר שהוא חסר אלף וטעמו ארוכות ד"א ועיני לאה
רכות והרוח קשה לה ולפיכך ורחל בתו באה עם הצאן
ד"א רכות לשון רך וטוב כלומר היתה נראית יפה מתוך
עיניה שהיו עיניה יפות ונראת רכה אבל רחל משובחת
ביופיה אלא שהיו עיניה כואבות מן הבכי לפי שהיתה
עקרה ויגרשנה יעקב וישאנה עשו. מלא שבע זאת ולא
עשה לשניהם בשבוע אחת אלא שאין מערבין שמחה
בשמחה ירושלמי מ"ק פ"א ה"ז. וירא ה' ת"א וחזא
ה' מצאנו בקצת מקדוקיינת שמתוקן בהם וגלי קדם
ה'. בא גד בא מזל טוב בס' ערכי הכנוים אות ט'
כתב טבע ומזל אחד הם וכל מצוה שעשה נגד טבעו
יעשה לו הקב"ה נסים שהם ג"כ נגד הטבע ועי' ב"ק
ד' ב' שאני אדם דאית ליה מזלא פירש"י שיש לו דעת
לשמור את נפשו ובמגילה זבולן מתרעם על מדותיו
פרש"י על מזלו וברש"י שבת ד' נ"ג אדם דאית ליה

מוליא פ׳ מלאך שלו ומליץ עליו. בא גד כתיב בגד, נולד מחופה עור כמו בגד וזה רמז בא גד בגד והוא סימן טוב לכל הנולדים כר׳ אפרים בפירושו על התורה כ״י. ד״א בגד שנסה אותו אם יבגד בה וראתה שבגד בה שסבורה שהיה אוהב אותה מפני הבנים כשנשא שפחתו. גם מזל טוב בלשון ישמעאל וכמהו העורכין לגד שולחן והוא רוכב מזל צדק גד בגמ׳ שבעה לפי שהוא שביעי בגד פי׳ הגאון ענין הגיד כמו הגדה אולי יחשב אחר מה שארז״ל זה אליהו ואליהו הנביא מגיד עתידות וגם הוא סבת ההצלחה האמיתית כי הוא נראה לחכמים ולחסידים ומגיד להם מה שיקרא מענינים הסתומים ונותן להם מתנות ר״י אנגילוני. באשרי כי עשוי אדם שלא להשביח את עצמו וקרא כתיב יהללך זר וז״ש באשרי ולא שאני משבחת עצמי רק כי אשרוני בנות וזהו באשרי כי זה שבח שאני לא שבחתי את עצמי. דודאים שיש עשב לריח טוב להביא תאות המשגל ואהבת דודים וכן כתוב הדודאים נתנו ריח. מקל לבנה מה ראה יעקב לעשות רמאות כזה ללבן יש להשיב כי בדין עשה כי כך היה תנאי ללבן הסר משם כל שהנקוד וטלוא וכל שהחום בכשבים להיות שכרו הנולדים משם והלאה ולא יוכל לבן לטעון אלו הם מן הישנים אך לא היה ללבן להסיר האבות והאמהות עקודים נקודים וטלואים כי מאין יולדו אחרים אם לא יהיה באבות ובאמהות דוגמתן ולבן העביר תנאי וכמהו ויסר ביום ההוא את התישים הם האבות ואת

כל העזים הם האמהות אמר יעקב תחתיהן אביא מקלות
והר׳ יעקב מאורלינש פירש שעשה כן לפי שלבן רמהו
שלא התנה להסיר כי אם הזכרים הטלואים והסיר זכרים
ונקבות ודאפי׳ הצאן המקושרות בימי ניסן וכל אשר
תלדנה יהיו חזקים ובריאים. למה גנבת וא״ת ולמה לא
הגידו התרפים שהיו ללבן כשהיו באהל רחל פה אנו
עומדים י״ל לפי שגנאי היה לאמר שהיתה יושבת
עליהם. מהו תרפים שוחטין בכור ומולקין אותו את
ראשו ומולחין אותו במלח ובשמים וכו׳ וכותבין על ציץ
זהב שם טומאה ומניחין תחת לשונו ונותנין אותו בקיר
או בחלון אחד בעובי החומה ועליו מפה פרוסה ומסך
ושתי נרות דולקות לפניו תמיד ומשתחוים לו והוא
מרבר. טרפה דרך רועה אם יבקע ארי תוך צאנו
יביא עד שנטרפה באונס או האזן או הרגל ויפטר ואני
היתי מחזירה משלי. גנובתי דרך הרועה להחזירה
לבעליה בלילה ויפטר ואני היתי שומר ביום ובלילה
ונ״ל לשון גונבתי לפי דקב״ה שוי חק לאריות לטרוף
תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש והכפירים שואגים
לטרף ומבקשים טרפה ואני היתי גונב מן הראוי להם
בלילה וגם מן היום היתי גונב להם הראוי להם כי לא
יאספון עד שתזרח שמש ורשאים לטרף מעלות השחר
עד הנץ החמה ולא היו טורפים ר׳ יוסף אנגילוני. יגר
שהדותא ירושלמי סוטה פ״ז ה״ב שלא יהא לשון סורסי
קל בעיניך שבתורה כתיב ויקרא לו לבן יגר שהדותא
הק״ע פירש סורסי הוא לשון ארם צובה והוא לשון

תרגום וי"א שהוא לשון גמרא ירושלמית ועי' ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א כפר בתרגום אחד ויקרא לו לבן יגר שהדותא ע"כ. אם אני לא אעבר למה לא הזכיר אצל לבן כי אם העברת הגל ואצל יעקב העברת הגל והמצבה וי"ל כי יעקב היה מצד אחד ולבן מצד אחר ויעקב עשה מצדו הגל ולבן עשה המצבה כמו שאמר המצבה אשר יריתי ושניהם הגל והמצבה היו בין יעקב ולבן אם היה לבן עובר הגל נמצא שעבר גם את המצבה אבל יעקב כשעבר הגל לא עבר המצבה לכך הוצרך לפרש שלא יעבור לא הגל ולא המצבה מחכם צרפתי כ"י אקספרד.

וישלח.

אם לבן גרתי וקיימתי תרי"ג מצות כמנין גרת"י מיסודי
של ר' משה דרשן צ"ע הלא נשא ב' אחיות.

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת ת"א זעירין זכוותי מכל חסדין ומכל טבון וז"ל הרב ר' יוסף נחמיאש ואני שאלתי את החכם ר' ישראל למה תרגום טבון והוא המתרגם כל אמת קשוט והשיבני דבר להבדיל בין אמת כלפי מעלה ובין אמת האמור בבני אדם כי חסד ואמת האמור בבני אדם הם שני דברים כד"א אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני נשואי רבקה אם יצחק מחמת שהיתה ממשפחתו אבל לשלחה למקום יצחק חסד וכן ועשית עמדי חסד ואמת לקבור יוסף את יעקב אביו אמת אבל להוליכו למערה חסד אבל חסד ואמת האמור כלפי מעלה אחד ונקרא אמת כי אמת ונכון

לבורא עולם לעשות חסד ועוד אפילו הכי חסד הוא
מאתו כי אם צדקת מה תתן לו ע"כ. מיד אחי מיד
עשו מכאן מאן דצלי צלותיה דבעי לפרשא מלוי כדקא
יאות. ברכתני פשט לשון ברך שתחזיק ידיכי ששברת
לי ויזרח לו השמש אע"פ שהשכים לדרך לא יצא חוץ
לעיר עד שזרחה חמה למה לפי שצילע על ירכו בשם
ר' יעקב קמחי הפרש מספרד. למה זה תשאל אמר
אין לך בידיעת שמי שום תועלת כי אין הכח והיכולת
בלתי לה' לבדו אם תקראני לא אענך ומצרתך לא
אצילך. יבק אמרו בעלי הטבע כשעושין לאדם כישוף
יעבר הנהר או ים ויבטלו לכן עבר יעקב הנהר שמא
עשו לו כשפים. על כן לזכרון הנס שנגע בו המלאך ולא
הרגו על שהוזק בו משל לאדם שחש בראשו או בלבו
תמיד ומקבל עליו שלא לאכול מן הראש ומן הלב ועל
שהניחוהו יחידי ולא נשארו עמו נענשו ולא יאכלו את
גיד הנשה והוא נתח טוב וירך מבחר הבהמה הוא
כדכתיב כל נתח טוב ירך וכתף גיד הנשה דדעת דעת
ז"ל שלא כחסרי דעת שהיו האבר ויפרשו הנשה מגזרת
נשים גיד הנשה מפוזר בירך וממנו הזרע ולכך נגע
המלאך באותו המקום שלא יוליד ולא הוליד עוד ועל
כן לא יאכלו ר"י אנגילוני ז"ל ועי' בבו"פ בענין גיד
הנשה ובשו"ת ח"ס ומכולם נעלם מה שכתב בעל הלכות
גדולות ועל זה כיון הגאון ר"י. עד היום כן כתב משה
בתורה. חלקת השדה רבינו סעדיה אמר כי מקומות
המקודשים קנו בכסף אע"פ שכל א"י כבשו בחרבם

ובקשתם והם מערת המכפלה מקום פתח ג"ע וגורן ארונה היבוסי מקום המזבח והמקדש והר הזתים והר עביל ועל זה אמר ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו ושם קבלו את התורה. ויחן את פני העיר שקבע תחום לשבת מכאן שאנו אומרים יעקב ובניו ינוחו בו הר' מרדכי צרפת. הרבו עלי מהר מהר ימהרנה ואין מהר אלא כתובה מכלתא פ' משפטים ולפי שהחתן נותן הסבלנות בחיפזון ומהירות נקרא כן. חרפה כי כשהוא נימול והאשה טהרה וטבלה את עצמה מטומאת דמים וכשנעשה לבשר אחד הרי האשה כבעלה וכאילו גם היא נימולה ואם נבעלת לערל הרי היא כמהו וזהו כי חרפה היא לנו לתת את אחותינו הרי הערלה חרפה לאשה כשנבעלת כמו לאיש ולכך לא נתעברה שרה עד שנמול אברהם ר"א מגרמיזא. בהיותם כאבים בהיותו כואב אין כתיב כאן אלא בהיותם כואבים בשעה שכל איבריהם כואבים עליהם דמשמע שכל איבריהם היה כואב להם ש"מ דביום ג' אית בה סכנת נפשות ירושלמי שבת פ' ט' ה"ג. ישראל למה נקרא שמו של יעקב ישראל מפני שבו כולל כל האבות י' יצחק ש' שרה ר' רבקה א' אברהם ל' לאה בכור שור כ"י ליידען. בצאת נפשה כי מתה דאית בני נשא דנפקא נשמתייהו ואהדרן לאתרייהו ויצב יעקב מצבה על קברתה כדי לבקש רחמים ומכאן ראיה שמחויב לבעל לעשות מצבה לאשתו ורמב"ם פ"ד מה' אבל כ' אין טוב לצדיקים לעשות כן על קברם ועי' כ"מ. הוא

ענה פירש האי מצא הכה הוא וה"ק הוא ענה אשר הכה את הימים. עם היה והכה אותם שהיו באים ליקח החמורים ודומה לו במקרא תמצא ידך לכל שנאיך ר"י הזקן.

וישב.

את צאן נקוד על את לומר שהלבו לרעות עצמן שהתיבה הנקודה כאלו היא נמחקה ויש במשמע לאכול צאן אביהם על דרך מות ורעם שרוצה לומר יאכלם כמו שמצינו יאכל בדיו בכור מות. מעמק חברון מלמד שיעקב ליוה ליוסף עד עמק חברון ומשם שלחו כי העיר היתה בהר ר' אבינדור. הברה שתי בורות היו אחד רק ואחד בנחשים ועקרבים לכן אמר ראובן השליכו אותו אל הבור הזה רק והם השליכו אותו הבורה מנחשים הנ"ל. נכאת הר"ם אהרן פירש נחמד וכן ויראם את בית נכאתה. צרי הגאון פירש אותו כי הוא הנעשה מע"ה עיקרים ודעת יוסף בן גוהון שהוא פרי או שומן האילן שהוא בא מיריחו אל מצרים ור' ישמעאל אומר שהוא שרף ואנו על דעתו נסמוך. בכזיב מה מלמדנו מנהג היה באותו המקום שהבעל קורא שם לבן הראשון והאשה לשני והבעל לשלשי כן עד סוף ובזה הודיענו שיש לו לבעל לקרא לו שם ולא היה בעיר והיה בכזיב בלדתה אותו ורב צמח פי' מעות כוזביות שם מדינה שנאמר והיה בכזיב וכן במשנה ממצרים ועד כזיב ובפ' הגוזל קמא פרש"י כוזביות הם ירושלמיות שהיה ממטבע בן כוזביא והם ירושלמיות. גדי עזים וכן ויפקד שמשון את אשתו בגדי עזים.

תמנתה עי' רש"י שמעון התמני במשנה פ"ג דתעניות ובפ"ב דשבת פירש"י מתמנת היה כדכתיב שמשון חתן התמני. חתמך יהודה הלך לגזוז את צאנו והיה נושא עמו סיקרא לחתום הבהמות ופתיל לקשרם ומטה להנהיגם חכם צרפתי. כמשלש חדשים בתוספת מ"ם קודם שלש ושלשם בתוספת מ"ם אחר שלש ירושלמי ביבמות עד מתי העובר נכר סומכוס אומר משום ר' עד ג' חדישים אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ויהי כמשלש חדישים ר' יוחנן אומר אפילו מעוברת רוח שנאמר הרינו חלנו כמו ילדנו רוח. הוציאוה ותשרף תימא דהא לא היו שם עדים והתראה תירץ הר' יוסף מארץ ישראל דדור פרוץ היה ומפני גדר עשו כדאיתא בסנהדרין. צדקה ממני כשנודע כשנבעלה לו ומצאה בתולה שהרי ער ואונן בעלו שלא כדרכו בפ"ד אחין ונמצא שלא היתה כלתו שדווקא בעולת בעל יש להם והעולם היו סוברים שהיתה כלתו מהר' מרדכי צרפתי. זה יצא ראשונה מכאן נאמר שנאמנין חיה לומר זה יצא ראשונה ובכור הוא ועל פי האמת יראה שעשה זאת כדי לידע מי שהוא בכור ושני הוא סגולה ירושלמי קדושין פ"ד ה"ב. ותקח המילדת מקרא מסורם הוא ותקח המילדת שני ותקשור על ידו. מלאכתו א"ת למבדק בכתבי חשבנה וכן במדרש שה"ש וז"ש גבי ירבעם וירא את הנער כי עושה מלאכה הוא ומינהו שלמה לכל סבל בית יוסף ופרש"י מינהו על המס כי צריך לזה מי שבקי בחשבונות. ולא ידע מלשון וידע אדם

שהוא קנאו לעבירה ולא ידע אותו כי אם הלחם היא אשתו לאפוקי יוסף שלא ידע אותו ר' יוסף אנגילוני בשם הרח"ו.

מזקן.

ויגלח כפי שמודיעים לנו חוקרי מנהגי מצרים ע"פ הציורים הנמצאים על חרבות בניניה העתיקים לא היו המצרים הקדמונים רגילים לשאת זקן והיו משחתים את פאת זקנם בבחרותם שלא תעלה ולא תצמח. במרכבת המשנה בדברי הימים שלהם שהיו נוהגין ברומא כשנצחו לאיזו שונא וחזרו לרומא והביאו להמנוצח היו עושין מרכבה וקראו אותה מרכבת הטרוימפא וקשרי עגלות זו לזו ובהם היו מושיבין בראשונה להמנצח וכן בשארו העגלות להמסייעים לכבוד ובאחרונה להמנוצח וכך באו לעיר בקול צהלה ותרועה. אסנת בת פוטי פרע. רבינו יוסף אנגילוני ז"ל בספרו קופת הרכלים כ"י אקספרד וז"ל מצאתי בספר הצרפתי אסנת בת פוטיפרע זו היא בת דינה בת יעקב שהיתה ביד שכם אצל שכם בן חמור וקראה אסנת מפני שבא אסון לשכם על ידה. ראיתי בפרקי ר' אליעזר אסנת בת דינה היתה שנתעברה משכם בן חמור ושמעתי בשם החכם ר' פריץ ששמעון ולוי לקחוה ועשו לה קמיע וכתבו בו בת דינה בת יעקב בן יצחק בן אברהם ומיד השליכו אותה בסנה בין הקוצים ובאו ציידי פוטיפרע ומצאוה וראו שהיא יפה מאד והוליכוה

לפיטיפרע והיתה כבת וגדלה וכשמלך יוסף הביאה לו למנחה וראה יוסף הקמיע מיד לקחה יוסף לאשה וכדי שלא יקרא יוסף פוטיפרע קרא אותו און ולא היה נקרא עוד שר הטבחים וזהו פוטיפרע כהן און ומדרש דיונה אשתו של איוב היתה דכתיב כדבר אחת הנבלות וכתיב כי נבלה עשה בישראל עכ"ל. ותכלנה על שם שהיו הבריות כלולות ביופי מפני השבע ותחלנה על שם שהבריות חולינם מפני הרעב מהכם צרפתי. ויהרדו ירושלמי כד דמך ר' אלעזר פתח ליה ההיא ספדנא אבותינו מצאו סימא ויצא לבם אנחנו שאבדנו על אחת כמה וכמה. לא ירד בני. ירושלמי כשהיו אומרים לפני ר' טרפון דבר תיקון כלומר שהיה ישר בעיניו היה אומר כפתור ופרח תרגום כפתור חזור כלומר חזרו לאמרו שנית בשלא היה ישר בעיניו היה אומר לא ירד בני עמכם כלומר הבנתי. מזמרת הארץ. והוא לשון שבח שמזמרים עליו כשהוא בא לעולם. ובירושלמי פסחים פ"י ה"ו מאי אפיקומן מיני זמר. נחש הרב ר' יוסף נחמיאש פירש ינחש בו ינסה בו אם אתם גנבים ועל כן שמו לפניהם והעלים עין עד שתקחוהו ואומר ר' יונה כי פירש בו בעבורו שישאל למנחשים בשבילו וכן טעם איש אשר כמוני יש לי מנחשים. אשר ימצא פירש הן אמרו לו כסף אשר מצאנו בפי וגו' השיבונו אליך וענה להם ידעתי כי כן הוא כי נאמנים אתם וכבר נסיתי אתכם בהשבת הכסף רק יש כאן אחד שלא נסיתי בהשבת הכסף ושמא הוא גנבו ע"כ אשר ימצא

אתו יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום. הן כסף קו"ח כלומר אפילו מה שמצאנו ברשתנו והיה מותר לנו להחזיקו אפילו הכי השיבונו אליך כל שכן שלא היינו גונבים ממך כסף או זהב.

ויגש.

העגלות מעגל נקרא על כל דרך ישר מבלי מכשול וכתב הנגיד ז"ל שנקרא כן לפי שיוכל האדם ללכת בו במרוצה ובמהירות מענין בעגלא ובזמן קריב וכן העגלות יבולות ללכת בו בנקל. ויזבחו זבחים בלקח טוב אני טוביהו בר' אליעזר אומר על שהיה יצחק אבינו חי במכירתו של יוסף כדאמרינן ויבך אותו אביו זה יצחק וחי אחר מכירתו י"ב שנים ולפי שהיה מצטער על יוסף בלכת יעקב מצרימה ויזבח זבח לאלהי יצחק אביו ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק עשה שם זבחים זבח תודה יכבדוני על הנס ששמע שיוסף חי. ישית ידו בשבת קנ"א אין מאמצין את המת סותמין עיני המת לאחר המיתה כדי שלא יהא עיניו פתוחות וזה הוא ויוסף ישית ידו על עיניך.

ויחי.

ויחי יעקב י"ז שנה אלו היה ימי טובה ונחת שהיה רואה יוסף מלך ובניו פרים ורבים ושלום בעולם אין שטן ואין פגע רע בנגדן יש י"ז מזמורים מסיום שיר המעלות עד סופן וזש"ה שיר המעלות יאמר נא ישראל סבא ר' אביגדור ב"י אקספרד. ראש המִטָּה מעתיקים השבעים כאלו היה כתוב על ראש המַטֶּה

והתקשו על זה רבים ואמנם זה יתבאר ע"פ המנהג שהיה נוהג בין בני מצרים הקדמונים לגעת ביד אחת בראש השרביט של בעל הפקידות וביד השני על אפיו ואזניו ובזה היו מראים דרך הכנעה וא"כ יהיה טעם הפסוק לפי קריאת השבעים כטעם ותגע בראש השרביט דאסתר. המלאך הגואל הכחות הטובות אשר מהם נמשכו המעלות הטובות נקראים מלאכי השרת והכחות הרעות נקראו מלאכי חבלה והזהיר שלא להתפלל בלשון ארמי שאין כחות הנפש מורגלים באותו לשון ואין יכולים לכוון בתפלה מפני זרות הלשון ואינו שגור בפי האדם וטבע הנפש להתערבה בו. שפיפן בירושלמי שהוא מין קטן דומה לשעורה ונתנה רשות לארץ ליבקע מתחתיו. קברו אתי אל אבותי. המוליכים עצמות המתים לארץ ישראל ונוהגים בהם מנהג בזיון עד שכופלין את קומתם ולפעמים מתפרקים האברים ומשתברים עצמות אם יש בזה חשש תשובה שכל דבר לתועלת המת אין בו משום בזיון כי זה הוא כבודו והראיה משקלים המגריפה והמריצה המיוחדים לקברות גרן האטד יש לו צל כמו שכתב ויאמר האטד אל העצים באו חסו בצילי לכן דרך לנטוע אטד סביב הגרן לחסות תחת צלו או הגרן יעשו סביביו אטד וקוצים כדי שישמור הגרן כ"י אקספרד. בשם ר' משה לוי וז"ל שם ישבו תחילה קודם ירידתן למצרים והנה עלה כולו קמשונים ואטדים וזכרו כל הקורות אותם וקבעו שם לאכל ע"כ.

ותקרא ותאמר אלא אמו קראה שמו משה ותאמר בת פרעה יפה קראת כי מן המים משיתיהו קרא. איש מצרי שאלו מי הוא והוא אמר מצרי אנכי וכפר במשפחתו לאמר עברי אנכי לפיכך לא זכה ליקבר בא"י וזה לשון המדרש דמודי בארעיה מתקבר בארעיה. מדוע לא יבער יש מפרשים מדוע איננו אוכל לא יבער הסנה בתמיה וכי איננו בוער באש. ורבינו שמואל מפרש יבער מלשון ובערת מדוע איננו נבער מן העולם אחר שהוא בוער באש. נעליך וביהושע אומר נעלך י"א כי משה רבינו היה אז רועה והיה לו כמשפט הרועים ב' זוגות מנעלים אבל יהושע היה מלך וקשה מישעיה שכתב בו ונעליך תחלוץ מעל רגליך וי"ל כי יהושע כשנראה המלאך אליו לילה היה וחליץ מנעלו האחד ללכת לשכב ואמר לו שיחלץ גם האחר ונראה שכן הוא שאמר לו עתה באתי והיה מענישו על ביטול תורה שהלך לישן. וי"מ של נעליך ר"ל שבר כל המסגרת והסיבות המוניעות אותך לנבואה כמו גן נעול ורגל לשון סיבה גם בתי היד נקראים נעלים כדכתיב בבועז שלף איש נעלו תרגום נרתיק יד ימיני לכך הוצרך לפרש של נעליך מעל רגליך.

וארא | . צפרדע שרץ שצועק כל הלילה עד בקר והוא צפר דע שהוא יודע זמן הבקר מלשתוק בצעקה. ולא יסקלוני בתמיה. וקשה לומר כן לעשות תימה בפסוק מבלי אות התימה וראיתי בתרגום בבלי הן נזבח מתורגם

הא נזבח תיבה אחת ותיבת הן הוא התימה כלומר הנזבח תועבת מצרים ולא יסקלונו וכן נראה כי כל הן מתורגם הא תיבה לבדה כמו הנה. שלח העז את מקנך. העז תרגום כנוש בכ"י ישן מצאתי וז"ל ושמעתי בשם ר' יוסף קמחי כי העז לשון ניסה וסוף הענין מוכיח הנים את עבדיו ולא כתיב העיז ועוד פתר כי יושבי הגבים העיזו נסו ודומה למה שאמר למעלה גבעת שאול נסה ואב לכולם העיזו בני בנימן מקרב ירושלם אלו היה הלשון כניסה היה לו לאמר בקרב ירושלם אלא ודאי היה מכריז לנוס מקרב ירושלם ע"כ. לא נכו למה הוצרך לפרש מה שלא הכה הברד היה לו לפרש עוצם המכה ולא יותר אלא שלא תאמר שאחר שכלה הברד הכל לא מצא הארבה כלום כלומר לפיכך פירש לנו מה שלא הכה הברד שאכל הארבה.

בא | . לא יחרץ כלב כלומר פליאה גדולה כי כן דרך כשיש צעקה בעיר כלבים צועקים והיתה צעקה גדולה במצרים ולכל בני ישראל לא ירחץ כלב לשונו. בין הערבים היא עת אחר בוא השמש וזה שאמר בין הוא אחר הערבים כמו וגבול חורן מבין דמשק אחר דמשק. אך ביום וכו' המשך הכתוב באמרו אך וטעמא דמלתא דלמא אתי למיכל מינה וקשה מ"ש משאר איסורים לזה בא הכתוב לתרץ כי כל אוכל חמץ ונכרתה בשביל חומר הכרת החמירה בו התורה טפי משאר איסורים ועדיין קשה מ"ש משאר איסורי כרת לזה מסיים דאית עוד טעמא בחמץ טפי משאר איסורים דאיסורן איסור

עולם ובדיל מנייהו משא"כ חמץ לא נאסר אלא מיום הראשון עד יום השביעי ולא בדיל מיניה כולא שעתא בעבור שני טעמים הללו החמיר בו הכתוב להשביתו מן העולם דוקא. ושמרתם את המצות יש אומרים שאין לתת מלח במצות בפסח משום דמחמעא ואין טעם בזה כי כל המנחות באות מצה והיה בהן מלח אלא משום דמצה עשירה היא ובלילה ה"א הוא דאין נותנין מכאן ואילך שרי. ויאפו מקשים מה נתינת טעם הוא זה וכי אם לא גירשו היו אוכלים חמץ והלא כבר הזהירם הכתוב שבעת ימים מצות תאכלו וי"ל כי אין זה נתינת טעם לאכילת מצה אלא לאפיית הבצק חוץ ממצרים מה טעם הוציאוהו ולא אפהו קודם כי גירשו בשם הרב ר' דוד דמרוש כי ודאי נתינת טעם הוא לאכילת מצה כי פסח מצרים לא היה חמוצי נוהג כי אם יום אחד כדכתיב ולא יאכל חמץ וסמיך ליה היום ושבעת ימים נאמר לדורות.

בשלח | . כי אני ה' רופאך מקשים מאחר שאמר לא אשים עליך מה הם צריכים לרפואה ואמר לי מורי הרב ר' יחיאל רופאך אדיאטיירי שמור הבריאים להתנהג בדרך שלא יחלו. וירם תולעים כל מיני רמשים אשר לא נראה לנו ענין היותם יתהוו מהבצים אשר הניחו אמותם בתוך האויר ומשמה יפול על הדברים כאלה והחום יוציא מהם רמה והולע למיניהם ולא ימצא שום רמש ובעלי חי בעולם אפילו בקטני הכמות עד מאד אשר יתהוה מן האשפתות או מן עפר הארץ או ממקום

נסרח או ממאכל נבאש וכדומה. ואחי הרב ר׳ שמואל מרדכי נ״י אמר לי ראיה מפסוק זה וירם תולעים ויבאש ר״ל הבאשה נתהוה מחמת התולעים כי לו בהפך היה צריך לכתוב ויבאש קודם לוירם ואז היה משמע שהתולעים נתהוה מהעפוש ודפח״ח.

יתרו | . כי אלהי אבי בעזרי. לא נאמר כי אמר וכו׳ כמו כי אמר גר הייתי לפי שמשה כתב את ספרו והיה אומר כל שעה אלהי אבי בעוזרי ואלו כתב אמר משה אמר לפי שעה בשם הר״ר יחיאל. לא יהיה לך אלהים אחרים שלא יהרהר במחשבה והיינו לך שאין יודע שום אדם מה במחשבתך סמ״ג. זכור ופה נרמז קדוש על היין דכתיב ביה זכירה דכתיב וזכרו כיין לבנון ולכן הנהיג הרב ר׳ אהרן לומר בברכת מעין שבע זכר למעשי בראשית וליציאת מצרים בחתימת הברכה דכמו שצריך להזכיר שניהם בקידוש כך יש להזכיר בתפלה ולכך תקנו בקדוש זכר למעשי בראשית בדברות ראשונות וזכר ליציאת מצרים בדברות אחרונות. מזבח אדמה הרלב״ג כתב במצוה מה שלא הזכיר בעל החנוך כי כתב מצות מזבח אדמה תעשה לי ומצות וזבחת עליו את עולתיך ואת שלמיך ובמצות מזבח אדמה כתב ואמר שצוה שיהיה המזבח מחובר באדמה לא נפרד ממנה שנאמר מזבח אדמה והתועלת הוא להודיע כי השגחת הש״י תמשך בשפלים ואע״פ שמדרגתו גבוה עד אין חקר ולזה אמר בכל המקום אשר אזכיר וכו׳.

משפטים | . אם כסף רש״י כל אם ואם שבתורה

רשות חוץ מג' וזו אחד מהם וזה לך הג' אם שהם חובה אם זה ואם מזבח אבנים ואם תקריב מנחת בכורים ופי' רבינו יהודה חסיד ז"ל טעם זה שלכך נכתב בלשון הזה שלפעמים הוא רשות כגון הלוה לחבירו ואינו משלם לו עכ"ד ועל שאר אם שהם חובה יש לפרש שלכך בלשון אם לפי שחובתם אינם אלא בזמן שבית המקדש קיים נמצא שפעמים שהם רשות. שנאך חכם אחד מחכמי הקדמונים היתה טבעת בידו כתוב בה האוהב של אדם היא החכמה והשונא האולת. מדבר שקר תרחק. סוף מס' מכות ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא ורש"י בשם שאילתות והרב ר' יוסף נחמיאש בשם ר"א כי הוא רומז על המעשה האמור בפרק גיד הנשה צ"ד ע"ב. לא תבשל גדי רמז אין ליקח מנקת חבירו עד שתגמול בנה כ"ד חדשים תבש"ל ימים הוא נמשך בחלב אמו זהו אל תשג גבול עולם קרי ביה גבול עלם ובשדה יתומים אל תבא לשון שדיים ר"א מגרמיזא ז"ל כ"י.

תצוה | . מצנפת. ראיה נצחת שאסור לנו לילך בגלוי הראש בבית הכנסת ממה שראינו שאילו גלוי הראש היה לכבוד לפני הקב"ה היו הכהנים בפרט בשעת עבודה הולכים בגלוי הראש בבית המקדש והנה ראינו בהפך כי הכהן גדול והכהנים הדיוטים היו הולכים בכסוי הראש במצנפת ומגבעות על ראשם וכתיב ומקדשי תיראו א"כ גלוי הראש הוא עזות פנים וקלות ראש ועוד הראש הוא עלול לזיעה ולזהומא ולכנים ומלתא

דשכיחא בכל אדם ולכן נכון לכסותו במקום תפלה וקדושה כמו מקום הטנופת ומקומות המכוסים שבאדם ועי׳ בספרי אלפי מנשה פרשה בחוקותי.

תשא | . אך את שבתותי למעט פיקוח נפש דמותר וספק נפשות מותר את שבתותי תשמרו לרבות קודם השבת שצריך להוסיף מחול על הקודש ושמרתם את השבת לאחריו שצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסה וביציאה מהר״א מגרמיזא ז״ל בכ״י אקספרד. והמכתב מכתב אלו האותיות מכתב אלו התגין שניתנו לדרש וזהו חרות על הלוחות התגין שעל האותיות כחריות של דקל וכן הוא אומר וקרנים מידו לו אלו התגין ר׳ אביגדור ועי׳ בשו״ת הגאונים סי׳ קי״ט ובערוך כתב.

ויקהל | . ביום השבת למימר דדוקא ביום השבת גופיה הוא דאסר לאדלקא אבל מבע״י לאדלקא ליה ויהא מדליק ומבעיר ביומא דשבתא שרי ולאפוקי מקראים דלית להו בוצינא דדליק ביומא דשבתא דעלייהו כתיב ורשעים בחושך ידמו ואוי להם שבכל מקום שפקרו המינים תשובתם בצדם. והנ״י הקשה אם אשו משום חציו א״כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנורות והדלקתה הולכת ונגמרה בשבת ועיקר כונתו שתדלק ותלך בשבת. בכל מושבותיכם למימר דאע״ג דיהא אתרא דקריר תמן טובא אסור למעבד אשא תמן לאתחממא. והמלאכה היתה דים והותר מדהותר כי בכל יתרון נראה שהיה לו די ובלא יתרון אינו ניכר אע״פ שהיה לו די.

ריח ניחוח אם היה ריח טוב היו יודעים כי הקרבן רצוי.

שמיני | . ותאכל אותם האש נכנסו בגופם ושרפם ולא השליטו בבגדיהם ובשרם שלא יבא דופי ובזיון בכהנים המשוחים זה אמר המלמד הלוי. בכתנתם. הנשיא אמר נשרפו ונהיו אפר וישאום בכתנותם כאשר ישא איש עפר בחיק בגדו. את הגמל כי מעלה גרה הוא ואת החזיר כי מפרים פרסה דהל"ל הסיבה שהוא טמא ברישא לא סמן טהרה שבו הכ"י פירש דהסמן טהרה מוסיף טומאה שהוא רוצה לגנוב דעת הבריות והגמל מכסה טלפיו והחזיר פושטן והצבוע הוא יותר מהרשע. שאלתי את ר' יצחק הנביא מצרפת מה שמקשין בשה"ר ר' יונתן לר' יונתן דאמר משמע שניהם כאחת ומשמע אחת אחת בפני עצמו וכו' אימא הכי כתיב תרויהו למשרי בא בחד סימנא בין סנפיר בין קשקשת ואמאי מסיק בפ' אילו טרפות דלא כתיב קשקשת אלא יגדיל תורה ויאדיר ותירץ דלא קאמר ר' יונתן אלא היכא דאפשר אבל הכא כל שיש לו סנפיר יש לו קשקשת ונ"ל משום דכתיב תרי קראי כל אשר לו סנפיר וקשקשת וכתיב בתריה כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת ואי הוה לן למדרש אחד אחד בפני עצמו א"כ קשו קראי ולר' יאשיה. בת היענה פעמים קורא אותה הכתוב יענה כדכתיב כיענים במדבר אלא כשהיא קטנה דרך לאכלה ואסרה הכתוב אבל כשהיא

גדולה בשרה קשה ואין בריה יכולה לאכלה ואין צריך לאסרה בכור שור כ"י מנכען.

תזריע | . וילדה זכר הרי הקדים לידה לזכר ואם נקבה תלד הרי הקדים נקבה ללידה שהרי שנינו בת"כ זילדה זכר היולדת טמאה ואין הולד טמא שיכול ומה על שהקדים הקדים נקבה ללידה ואם נקבה תלד וטמאה בלומר האשה אשר היא תלד היא טמאה ולא הולד שאם נאמר אם תלד נקבה וטמאה ה"א הנקבה הקטנה טמאה ולא האם ביסוד רבינו שמואל משפירא. תזריע כי תהר וילדה צריך לומר אלא מכאן אשה מזרעת תחלה יולדת זכר למה נקראת בת בהברת אַה ובֵן בהברת אֵי לפי כשהאשה מזרעת תחילה יולדת בן זכר נקרא הבן על שם אֵם שהיא הברת אֵי וכשאיש מזריע תחילה יולדת בת נקראת אחר אַב שהוא הברת אַה ולכך אמ' שתי גבי נקבה שהת' משמש כבת בשם יב"ק אבא ז"ל. בקרחתו או בגבחתו פירש בגדים ישנים נקראים קרחת מפני שהוא קרח מהשער והחדש נקרא גבחת מפני ששערו גבוה וח' עם ה' מתחלפת רי"ד.

מצורע | . על כף הכהן השמאלית פירש הא"ע היא כף הכהן המטהר רק כן דרך צחות בלשון הקדש והעד הפסוק הבא אחריו עכ"ל והראה לי אבי מורי הרב ר' יחזקאל יונה שליט"א שזה נגד משנה מפורשת במס' נגעים פי"ד משנה י' נטל מלוג השמן ויצק לתוך

כפו של חבירו ואם יצק לתוך כף עצמו יצא עכ"ל וכן פסק הרמב"ם מה' מח"כ פ"ד ה"ב וכתב הרא"ש והר"ב משום דכתיב ויצק על כף הכהן משמע שהכהן העושה את ההזאות היה יוצק על כף כהן אחר. ורחצו במים לא נאמר בפסוק זה וכבסו בגדיהם כי אין להם בגדים כדאיתא במס' כתובות האומר הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה שנאמר ודבק באשתו וסמיך ליה והיו לבשר אחד שיהיו שניהם ערומים שצריכים להיות שניהם ערומים.

אחרי | . גרלות אומרים כי היו במקדש ב' פטלא מזהב כתוב על אחד לה' ועל אחד לעזאזל והיה הכהן מניח האחד על ראש השעיר הא' והא' על ראש השעיר הא' ואינו רואה מה כתוב עליהם. כי הדם הוא בנפש הדם הלבן אשר בתוך הדם האדום הוא הנפש. לזרע אפילו לא היתה כונתו אלא לפו"ר כגון שהיתה לו אשה עקרה וסבר ללכת אל אשת עמיתו אולי יבנה אפ"ה הזהירו הכתוב שלא לעשות רבינו אפרים ב"י. לא תקרב לכן נאמר לא תקרב שמא תאמר אני במקום אבא ואבא מותר ליבם ת"ל לא תקרב. ואת זכר אין פרק בין שיש לו זכרות לבד ובין שיש לו זכרות וסמן לנשים והוא אנדרוגנים ובין הסרים אם מוכרח או נולד כן, משכבי ב' פתחים מן חלקי השכיבות והחציפו פניהם מקצת אנשים ואומרים כי הזכר לא יאסר להם אלא מה שיש בו פתח מנגד מקום האשה כי יקרעו אותו ויתנו בו מיני רפואות עד שיהיה כערות אשה והוא

בזה חחליף וחדש מה שלא נהיה וזה לא יאבה ה' סלוח לו ואל יראה בנחמת ישראל וכאשר יאסר זכר עם זכר כן נקבה עם נקבה וכן תמצא בדברי הראשונים נשים המסלסליות זו בזו חכם ספרדי. ולא תקיא פי' לא די בהקאה כאשר קאה את הגוי אלא בכרת ר"י הראשון.

קדשים | . פאת זקנך הספרדי מליוורנו שעדיף בח"ל למגלח זקנו וזה תמוה מאד דהלא מצוה זו חובת הגוף היא וידוע דכל שהוא חובת הגוף אין חילוק בין א"י לח"ל דאלת"ה סוכה לא נעשה בח"ל ומה נשתנה מצות הזקן מן השאר. קעקע כאשר יעשו הערלים על ידם כי יקחו מחטים ויתקעו בבשרם וישחירו המקום דומה לו מן והוקע אותם. שבתותי שם שבתותי ב' מגרשים אחד מקודם ואחד מאחר השבת.

אמור | . מרוח אשך הוא נפוח בביצה ולא זכר החרש והאלם ובלא פוגה הם מומים. ואל כל בני ישראל דהוצרך להזהיר ב"י בשעת היתר הבמות דזר הותר בבמה אבל לא בעל מום. נבלה וטרפה לא יאכל יכשר לישראל לאכל נבלה וטרפה בעת המצור ובמצוק וחזק לכהנים ואמר ואע"פ שיש מותר לישראל על מקצת לפנים על הכהנים אסור על כל פנים מחכם ספרדי. כי משחתם בהם לשון השחתה כמו משחת איש מראהו ומהר"ר אליעזר ממגנצא שמעתי כי משחתם אעפ"י שמשחתם בהם לשון משיחה ושמונה כמו למשחה בהם שהבהמות סריסות שמינות יותר מבעלי בצים אפילו

הכי מום בם ולא ירצו בכור שור כ"י מנכען. ויקוב ויקלל חוזר למשה כי כשידע שמשה הרג לאביו קללו ונתחייב על קללת השם ועל קללת משה.

בהר | . ולא תונו במדרש גבי אונאה שאם הונה אותך אדם אתה רשאי להונתו שאינו קרוי עמיתו והר"ם מקוצי הביא מדרש זה במצוה לא תעשה. מה נאכל בשנה הז' ותימא מה שזרעו בששה יאכלו בז' כדרך העולם וי"ל דהכי פירושו וכי תאמרו מה נאכל בח' כשיצא הז' הן לא נזרע א"נ וכי תאמרו בשנה ז' מה נאכל בח' ומקרא מסורם הוא. את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכליך שמשמע את כספך ואת אכליך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך.

בחקתי | . וזכרתי את בריתי נשאל להר"ף מה תועלת יש בזכירה זו הרי כתוב אחריה קללה והארץ תעזב מהם והשיב שיש כאן רמז לשני חרבנות וזכרתי וכו' זה בנין בית שני שהוא נחמה לחרבן בית ראשון שהזכיר כבר והארץ תעזוב וכל זה חרבן בית שני.

ספר במדבר.

נשא | . ימות מת הוא הגוסס כי המת איך ימות. פתע הוא במהירות פתאום הוא על הזמן ד"א פתאום בא על האיש המיתה ביום הז' הוא זולת שבת ומועד ויום ו' כי חייב להאחיר אם יפול בהם ע"כ ומה שכתב ביום ו' לא ידעתי אם לא אמרינן שיש אומרים ונזהרין ביום ו' כדי שלא יצמח ביום ז' וזה שטות. ד"א ביום

טהרתו טרם יום טהרתו. ד"א בפתע היה מדבר עם החולה ומת פתאום היה שוכב עמו בשלום ומת. מאשר חטא שמעון הצדק לא קבל אשם נזיר מימיו חוץ מנזיר אחד יפה עינים שבא מן הדרום ובמ"ר שואל למה לא אכלו וא"ת מפני שנזיר חוטא היה על שציער עצמו מן היין וכי לא אכל שמעון הצדק חטאת חלב או חטאת דם מימיו אלא סבר שמעון הצדק בני אדם מתוך כעס הם נודרים בנזיר וכיון שהם נודרים מכעס סופן להתחרט וכיון שמתחרט נעשו קרבנותיו כשוחט חולין בעזרה אבל זה מתוך ישוב הדעת נדר ופיו ולבו שוים.

בהעלותך | . במועדו אפילו בשבת שאל רבינו שמחה ז"ל את רבינו יצחק ז"ל מאי איצטריך במועדו והלא נסן שיצאו ישראל ממצרים יום ה' אז אירע נסן לשנה הבאה יום א' ביום השמיני ואותו היום נטל י' עטרות ראשון למעשה בראשית וחל י"ד להיות בשבת ומהכי שמעינן דפסח דחי שבת והשיב לו דורות משעה לא ילפינן. התיר לאכול בלילי פסחים גדי מקולם לא אמר כשב מקולם לפי שיש לו אליה ואליה למזבח קרב רחקה נקודה על ה' וגם תגין לדרוש כאילו אין ה' כמו רחוק האיש ולא הדרך רחוקה. כשכתב עזרא את התורה עשה נקודה אמר אם יאמר משה למה נקדת אשיב הלא לא מחקתי.

שלח | . אכלת יושביה ע"י בקעת הארץ וכמו אנשי השרון שבתיהם נופלים ועל זה היה כ"ג מתפלל ביהכ"פ. פתיל תכלת צבע בדם חלזון ושאר סמנים

ועי׳ חנוך ובס׳ פתיל תכלת בהגאון רג״ח ז״ל. מן אחד שאל להרב ר׳ בנימן מה לכם לתלות חוטין בכנפי כסותיכם ולעשות בו קשרים השיב לו מה כתיב למעלה פרשת מקושש אמר משה לפני הב״ה רש״ל איך יזכרו ישראל מן השבת והוא אינו אלא יום אחד מן השבוע מיד צוה לו הב״ה פרשת ציצית וכתיב בו למעלת זכרו שהוא סמן שאנחנו עבדים להב״ה כמו שאדם עושה קשר ברצועתו לזכור דבר וכדרך שהאדונים עושים סמן לעבדיהם בטליתם שלא יברחו ומתוך שאנו מבטים בו זוהרים אנו בו מצות הב״ה למען תזכרו בכור שור כ״י ליידען והסמ״ק שמצות עשה להסתכל בציצת כמו שנאמר וראיתם אתו.

חקת | . תמימה שלמה בארמימות שלא תהיה בה בהרת לבנה או שחורה ד״א הוא ביאור אשר אין בה מום חכם ספרדי. הא״ע פירש ולא קטנה ובפרה פ״ב מ״ב והננסת כשרה ובפירוש הרא״ש והננסת ננס פסול באדם וכשר בבהמה כרבנן פרק אלו מומין ובאמת לא מצינו שום פלוגתא אלא לדברי הכל ננס כשר בבהמת ובפסיקתא רבתי יש סמן של פרה שלא עלה עליה על. תמימה אותיות המתים שעדין היא עומדת לצורך תחיית המתים.

בלק | . וקסמים בידם לְאִשְׁתְּרְגַּלְּבִיא שיראו אי זה עת יצאו ואי זה עת יבאו. דבר אחר בעלי דת הקסם. ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר ותימא מאי קאמר וכה תדבר והרי לא מצינו שאמר לו שום דבר

שהרי מיד כתיב וישב אליו והנה נצב על עולתו וגו׳
ואומר הר״ר יצחק בשם הר״ר עזריאל מרוטבורק דה״פ
וכה תדבר כלומר אמר לבלק קרא דוכה יהיה זרעך
שנאמר מי מנה כלומר שאין בהם חשבון ולא תוכל
להם וכן משמע שהרי כתוב וישא משלו ויאמר וגו׳
וכתיב אחריו מי מנה עפר יעקב. מות ישרים יש שלשה
מיתות אם ה׳ יגפנו או יומו יבא ומת או במלחמה
כדכתיב בשמואל כ״ו י׳ ומות ישרים הוא יומו יבא
והוא נהרג כדכתיב ואת בלעם בן בעיר הקוסם הרגו
בני ישראל בחרב. כעת יאמר פר״ת ב״ר חיסאי כי
הקץ נתגלה לבלעם שנאמר כעת יאמר כלומר כאותו
עת וזמן שיש מבריאת עולם עד סוף ימיו של משה
שהיו אלפים תפ״ו כך יש אלפים תפ״ו ממשה עד
ביאת משיח סך ד׳ אלפים וט׳ מאות ע״ב ואם יתמה
מ״ה חכה לו.

פנחס | . וביום השבת בכל הקרבנות כתיב
והקרבתם או ועשיתם ובשבת הואיל ונאסר בעשית
מלאכה מפני כבוד השבת לא נאמר בקרבנות הקרבה
ועשיה כאלו אין מלאכה נעשית בהם ומה שנהגו העולם
שכל ימי השבוע מתעוררים בבקר לבית הכנסת להתפלל
או ללמוד וביום השבת ישנים יותר בשחרית זהו טעמו
של דבר שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר
בבקר בבקר ובתמיד של שחר של שבת לא נאמר
בבקר אלא וביום השבת ולשון זה משמע איחור כדמשמע
ביומא וטעם זה שמע ר״י בר יהודה בעיר רומא מפי

רב האיי גאון. שעיר עזים לבד מהשעיר הנאמר בפ' אמור לכן אומרים בשבועות במוסף ושני שעירים לכפר וכן הוא בסידורים ישנים ועי' ברמב"ם פ"ח מהלכות תו"מ. יום תרועה חוץ מן תקיעת הקרבנות יריעו בכל עיר להכריז עליהם לשוב ליטהר ממעשיהם.

מסעי | . בכ"י אקספרד וז"ל שמעתי מהרב ר' פרץ נרו שנקרא מתושבי גלעד לפי שהחריבו גלעד בפלגש בגבעה והיא רמות גלעד שמא תאמר מן הרוצחים שנסע שם הוא שהרי עיר מקלט היא ת"ל מתושבי גלעד מעיקר העיר היה. אלה המצות אשר צוה וגו' כי כל מצוה שלא נודע לשלוח ולשליח ולזמן ולמקום או קבלה הלמ"מ לא נאמין בה.

ספר דברים.

אלה הדברים ה' דברים ה' חומשי תורה הדבורים מה הדבורה יש לה דבש אף דברי תורה מתוקים מדבש ר' אלעזר מגרמיזא כ"י. אוכל תשברו בהוראת רבינו יחיאל החסיד מפריש כ"י אקספרד וכעת הוא ת"י הרב הגדול החכם הכולל ד"ר צדק הכהן נ"י רב הכולל דכל מדינת צרפת וז"ל חמאה של גוים מותר אותה שהיא מחלב אבל אותה שהיא מנסובי דחלבא אסור והדבר ידוע לפקחים עכ"ל ועי' ע"ז ביראים ובהקדמה של ספר האשכול.

ואתחנן | . מכור הברזל שמצרים היתה סוגרת ומסגרת מלצאת ממנה כמו הבית שישימו בו העברים

שסוגרין אותה היטב כדי שלא יצאו וזה מזכירין תמיד יציאת מצרים. ובקשתם וכן אמר ירמיהו ובקשתם אתי ומצאתם כי תדרשוני בכל לבבכם ונמצאתי לכם כ"ט י"ג. לא תגנב בתוספתא בבא קמא ובמכלתא המתגנב מאחר חבירו והלך ושונה פרקו אע"פ שנקרא גנב זכה לעצמו ועליו נאמר לא יבוזו לגנב כי יגנוב ע"כ. לא תרצח יכלול שלא יהרוג לנפשו בין בחרב בין במשקה. בכל לבבך שלא יחלק לבך ב"ב מחשבות. ושננתם תספר להם דברי תורה כמו שם יתנו ישנו ד"א תשנה והיא הגרסנות ד"א מן חץ שנון תעשה אותם חזקים בלימוד. לטטפת רש"י בפרשה בא לשון דבור כמו הטף אל דרום והרמב"ן לשון לא בטוטפת במשנה שבת במה אשה לשון תכשיט והירושלמי לא בטוטפת קובטירה דבר שהוא נותן במקום הטוטפת ראיה לרש"י שעיקר שם תפילין הוא טוטפת והתכשיט נקרא טוטפת על שם שמניח במקום הטוטפת.

עקב | . חלי זה יצר הרע שתחלתו מתוק וסופו מר לכך חלי חסר לשון מתוק בלשון ערבי חלו ר' אביגדור כ"י אקספרד וזה נמצא בירושלמי שבת פ' י"ד ה"ג. מראשית השנה ב"ה הידוע והוא תחלית השנה באביב אחרית שנה ולא אמר השנה כי לא נדע אם י"ב חדשים או י"ג. ד"א מראשית הוא תשרי אחרית השנה כי אין ידוע אחרית כל דבר. בכל לבבכם כי הלב מלך האברים הוא הרואה הוא השומע הוא המבין את כל מעשיהם ועליו אמר לב אדם יחשב דרכו והיה

אחד מהחסידים מתפלל בתפלתו רש"ע יהי רצון מלפניך לכונן הרועה והצאן והיתה כונתו על הלב ושאר האברים: ר"י נחמיאש.

ראה | . ובכרות בקרך והלא הבכור נאכל לכהנים והאי קרא בישראל כתיב השיב ר' משה ממתא מחסיא בתלמודנו לא מצא תשובה אבל בספרים החצונים נמצא כי היו רגילין להפרוש שני בכורות אחד בכור גמור פטר רחם והוא נאכל לכהנים דוקא ובישלא היה בכור גמור בעדרו מפריש ראשון הנולד בעדרו תחת בכורים כי גם פר בהמתך קרוי פירי להפריש כבכור פרי עץ והוא נאכל לכל אדם ועי' בשו"ת שלי שבט מנשה ס' כ"ב וזה הוא שיסד הפייט פטר שור וחמור בכורי רפתיך. נביא או חלום כתיב ודברתי על הנביאים הושע י"ג י"א אל הנביאים אינו אומר אלא שהקב"ה אומר למלאכים תראו מראה זו לנביא וזהו ודברתי למלאכים על הנביאים להראותם ובמשה אינו כן לקוטי רבינו בצלאל לחגיגה. וכל ישראל ישמעו כי בית דין יכתבו ספרים על כל המדינות כן וכן היה. לא תתגדדו פתרונו והלא אתם של מקום אם אביכם שהוא בשר ודם מת אביכם שבשמים קיים הרב ר' יוסף קרא ד"א אימתי בנים אתם כשלא תתגדדו שלא תעשו אגודות אגודות ואם תעשו אגודות בעלי מריבה ובעלי קטטות אז תהיו גורמת לארץ לעשות קרחת שיגלו מקצתם וזה הוא לא תשימו קרחה. הארנבת והספרדי אמר למה הוציא הארנבת במלת הנקבות אמרתי מפני שיש לה

שני סמני זכרות ונקבות לפעמים יזרע ופעמים תלד כי הוא רובע ונרבע. וזכרת תימא מה ענין יציאת מצרים אצל שבועות פי' הר"מ מקוצי שלא תאמר איך אעלה ואתבטל מן הקציר לכך נאמר וזכרת כי עבד היית במצרים לא היה לך כלום עד שחננך הבורא. חג הסכת אם אמר הלא הסכות זכר לעננים והענן סככם בפסח ולמה האחירו עד תשרי לפי שאין עושין שתי מצות בזמן א' ד"א כי חום השמש הגדול בתשרי כי שלאי דקיטי קשה מקיטי יומא ואחרית הקיץ מוחמים יותר מאמצע הקיץ. אך שמח י"מ דאך ההוא לישנא דרבוי וה"ק והיית אך שמח שאם הכל בבית ואינך צריך רק לשמחה כי אתה פנוי מכל וביתך מלאה כל טוב.

שפטים | . לא תוסיפון לשוב לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש את הארץ מותר וכן יריחו משנבנית מותר לישב בה ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ח ועי' בספרי דגל מנשה. מי האיש אשר בנה תימא למה הקפיד הכתוב על אלו יותר ממי שנולד לו בכור ולא פדאו או קנה טלית ולא תלה בו ציצת וכן הרבה וי"ל ראה משה רבינו שהיה עתיד להוכיח את ישראל בתוכחות בג' דברים הללו דכתיב אשה ארס ואיש אחר ישגלנה בית תבנה ולא תשב בו כרם תטע ולא תחללנו ח"ו ינגף יאמרו ישראל כבר התחיל קללת משה ומעתה אין לנו תקומה לפניהם הר"מ מקוצי. ולא יזרע כתב הרב ר' שמואל בספר המצות שלו כ"י אקספרד וז"ל ואע"פ שכתבתי שדין עגלה ערופה אינו נוהג אלא בזמן הבית כשאנו

דנין דיני נפשות איסור העבודה בנחל איתן נוהג הוא לפי הדומה לעולם בקבלה אמתית שיש שם בארצינו נחל שערפו בו עגלה בזמן שהיתה הארץ בישובה כי לא הזכיר הכתוב באיסור העבודה באותו מקום זמן וא"כ יש לנו לכותבה עם המצות הנהוגת היום בארצינו עכ"ל.

כי תצא | . קבור ומצוה גדולה להכניסו בעפר לקיים ואל עפר תשוב וכששב עפר התחתון לעפרו שב עפר העליון למקומו ולקח טוב וקבורה דנהוג עלמא ודאי דאורייתא היא אע"ג דאסמכי רבנן אקרא מכי קבור תקברנו מדכתיב ואל עפר תשוב אומ' וישוב אל הארץ מכלל דצריך קבורה ועי' בשו"ת שלי ראש מנשה ושו"ת שלי שבט מנשה. בתולים בתחילת שביבתו ידבר זה כי אם אחר הדבר לא יקומו דברינו ומאין ידעו כי הוא דם בתולים או דם שעיר או דם צפור כי כאשר ישפכו יין או חומץ בשמלה ויצהיב ויאדים הוא דם בתולים ואם אין יכה וישחיר וי"א יביא עדים אשר היו שם בנתינת השמלה לחתן וכשישכב עמה יקחו השמלה ויראו אותה ויתנוה לאם הנערה ויעידו העדים כי זאת השמלה. ספר כריתות א"ת גט בירושלמי אבן אחת יש בברכי הים שמרחקת כל מה שיקרב אליו וגיטא שמה וי"ב שורות שהיא מותרת עכשיו לכל הי"ב שבטים וכמו שחייב לגרש בספר כן חייב להכנים בספר וזה כתובה ועוד כי זה לקיחה וכל קנין ומכר בכסף ובשטר וכ"ש אשה ועי' קדושין ד' ט' ברש"י ששטרות הלמ"מ.

כי תבא | . והיית רק למעלה ר"ל כשתבקש לשאול דבר סתר שאל למעלה על ידי אורים ותומים בשם המפורש או אם שמות הקדושים ולא למטה שלא תשאל מאובות וידעונים כמו האומות שנאמר אתה לא כן ר' אביגדור. לא תשתה שטעמו לא תשתה מיד ולא תאגיר ותאסוף לאחר זמן. למה לא נכתב נחמה בקללת של והיה כי תבא כמו בקללת של אם בחקתי י"ל כי פ' נצבים היא קשורה למעלה עם פרשת תבא והרי היא בכלל הברית והרי יש בסופה נחמות. עד היום הזה לא עשה ה' אותות ולא מופתים עד היום הזה ששלח משה ד"א לא הייתם יודעים חיוב ותקון המצות עד היום.

האזינו | . כאישון עינו בת העין נקראת כן לפי שנראת בה צורת איש ולפי שהצורה הנראית בעין קטנה אמר אשון ובתוספת להקטין כמו האמינון אחיך הוסיף בו יוד להקטינו וכן שבת שבתון שבת אומר על יום השבת מערב עד ערב ושבתון על התוספת או נקראת אישון לפי שהיא שחורה כמו באשון לילה. והנגיד ז"ל כתב נקראת אישון שבה תהיה השינה ר"י נחמיאש.

ברכה | . ויאמר כשנתן הב"ה תורה לישראל לא נתנה בלשון אחד אלא בד' לשונות שנאמר ה' מסיני בא זו לשון עברי וזרח משעיר זה לשון רומי הופיע מהר פרן לשון ישמעאל ואתא מרבבות קדש זה לשון ארמי ולא מרוח אחת נגלה אלא מד' רוחות אלו שאמרנו בריש האזינו ר' אביגדור כ"י אקספרר. גרש ירחים רבינו יוסף קרא פי' כמו שגר בהמה ומלה הפוכה היא

כמו שלמה שמלה כבש כשב ופירש שהארץ משגרת פירותיה מחרש לחרש ואולי דחק עצמו לפרש כן שלשון גרש אינו נופל על הפירות אבל לשון שגר מצינו בתלמוד ידיד ה' לכך השרה שכונתו בחלקו של בנימן שכל אחיו השתחוו לעשו חוץ מבנימן שעדיין לא נולד באותו זמן ר"ת מאורלניש. ולא ידע איש גזר הקב"ה ושמה לא תעבור אפילו לאחר מיתה ולכן לא ידע איש את קברתו דאם ידע ודאי יעלו את עצמותיו לא"י. ולא ידע כי שב העפר כשהיה ולא היה עליו סמן או ציון עד היום הזה כי כל מי שיקרא בתורה יאמר אמת. ד"א עד תחית המתים ולכן הסתיר שלא יחללוהו או יאמינו בו כאלוה לעיני כל ישראל בעת שהיה עשה האותות שיעמדו כלם לפניו ויעידו לדורי דורתיהם כי כל ישראל קטנים וגדולים ונשים ו' מאות אלף גבורים ראו וזו אמתת תורתינו ואנחנו קבלנו מן עם רב כחול הים הרבה מאד דור מדור והנה מלאכי האחרון לכל הנביאים סתם את נבואתו באמרו זכרו תורת משה עבדי אשר צותי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים הנה אנכי וגו' כלו' אני אחרון לכל הנביאים וממני עד שיבא אליהו לא יהיה עוד נביא וידוע ארע שהאומות יפתרו דברי הנביאים כפי אמונתם לכן הנני אומר לכם בשם הקב"ה זכרו תורת משה עבדי אשר צותי אותו בחורב וגו' ואל יעלו על לבבכם שהנביאים שעמדו לפני נתנבאו בחילוף תורת משה כי כלם לחזק תורת משה באו הר"ם בהקדמתו למ"ע.

חזק.

פירוש של מסכת הוריות לר׳ יהונתן ז״ל. (א)

הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות וכו׳ כלומר שנעלמה מהם הלכה שאינה מפורשת בתורה בהדיא אלא שבאה מדרשא והיתה בשגגה מהם שהורו הלכה למעשה לעבור עליה שנראה לדעתם בההיא שעתא שמותרת. ואם היו רוב ציבור דהיינו רובא דישראל עושין אותה איסורא על פי הוראתן חזינן בקרא דמחייבינן ב״ד לאיתויי פר אפילו לא עשו ב״ד בהוראתן

(א) נמצא עוד בכ״י אקספרד על סנהדרין מכות ע״ז ושבועות ובאוצר הספרים לר״י בן יעקב והחכם ד״ר נייבוער ברשימתו כתוב שהוא רבינו יהונתן הכהן מלוניל מחבר פירוש על כל הלכות הרי״ף ובידינו לא נמצא רק על מס׳ עירובין, ובן יעקב איהו לא חזי ומזליה לא חזי שכתב בפירוש מכות ואולי הפירש ג״כ על הלכות הרי״ף ובאמת כל הפירושים הנ״ל המה על משנה וגמרא, ואני מסופק מאד אם הוא רבינו יהונתן הכהן מלוניל מפני שעל הכ״י לא כתב שם כהן ושם עירו לוניל וגם לא הזכיר בשום מקום בספריו פירושו על הלכות הרי״ף ואולי הוא ר׳ יהונתן אחר ועיין ב״י או״ח ס׳ תע״ג וז״ל והרב ר׳ יהונתן כתב דיין שלפני המזון אינו משכר וכו׳ והמרדכי פ׳ המניח וז״ל כתב רבינו מאיר אמר לי מורי הר״ר יצחק מווינא בשם רבינו יהונתן וכו׳ וכן בשאר מקומות ומסופק לי אם הוא ר״י הכהן מלוניל. ואם הוא רבינו יהונתן הכהן מלוניל הנה הוא ידוע לכל שהיה בזמן הרמב״ם וכתב אליו תשובות ונפטר בשנת תתקס״ה, והוא היה חכם גדול בחכמת התורה וגם מחכמות אחרות לא הניח ידו, ובסוף מסכת ע״ז כתב וכל חכמי הרפואות אמרו שהוא אחת מסמני סם המות וכו׳ ועוד, והכ״י נכתב במאלקה ביום י״ט לחדש תמוז י״ל ביום חמישי שנת ה״ר״ב כבסני מעוני וגו׳ וכתבתי אותם אני כלוף בן מוסי נ״ע בן סוסאן ה״מ״ך בן מכלוף י״ש״י ע״מ״ה״ן ע״כ לשון המעתיק הראשון שבאקספרד נמצא שני עתקות והעתקה השניה נעתקה מהראשונה.

כיון שהחטיאו את הקהל כדכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו וגו'. ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצות השם אשר לא תעשינה וגו' חייבין ב"ד לאיתויי פר חטאת ומתכפרן כל הקהל באותו פר שאם לא עשו רוב ישראל על פי הוראה אלא בשגגה מחויב לאתויי כל אחד ואחד כשבה או שעירה כי היכי דעביד יחיד כשהוא חוטא בשגגת מעשה או באומר מותר לדברי האומר דלאו אנוס הוא. ב) או שנתחלף לו חלב בשומן ואכלי (א)כשמיבא כשבה (ב)שעירה וקמ"ל תרתי במשנה זו שאם הלך היחיד והלך ועשה שוגג על פיהם כלומר שנתחלף חלב בשומן ואכלו דשמא תאמר ניתן לו דין יחיד או שעירה שהרי לא סמך בשעת אכילה על הוראת ב"ד קמ"ל כיון דאילו הוה ידע דחלב הוה לא הוה נמנע מלאכלו דהא הורו לו ב"ד וכל ישראל שהוא מותר הלכך תולה בב"ד קרינא ביה ומיפטר בקרבן יחיד דהיינו כשבה או שעירה ומתכפר עמהם אלא אפילו לא עשה בשגגה זו אלא אחר חדש שטעו הקהל ע"פ הוראה אפילו הכי דלא עשו בזמן (ג) אחר אלא בזמן מרוחק זה מזה אפילו הכי מיפטר תולה בב"ד קרינא ביה ומיפטר לגמרי וכשנודע לב"ד שטעו וחזרו בהן ויביאו פר יתכפר הוא עמהם בין שלא עשו ועשה. ולא מבעיא עשה ועשו אחריהם דפטור דהא יביאו צבור פר אחר טעיתו שלו ויש לו להתכפר עמהם אלא אפילו לא עשו

(א) צ"ל שמביא (ב) צ"ל או שעירה (ג) צ"ל אחד

ב"ד ולא רוב צבור כלל אלא הוא לבדו נזדמן לו שגגה זו שנתחלף לו חלב בשומן נמצא שאין לו להתכפר. ושמא לעצמו יביא כשבה או שעירה קמ"ל דמיפטר לגמרי דתולה בב"ד הוא אע"פ שעשה בשוגג כיון שהיה סומך על פיהם אם היה יודע שהוא חלב והיה אוכלות תולה בב"ד קרינא ביה וכו' מתני' בלא זו אף זו מתפרש כדפרישית. ומדקתני הורו ב"ד על אחת מכל מצות וגו' מוכח בגמרא מכאן שאין שם הוראה נגמרת בין לציבור בין ליחיד דליתקרי תולה בב"ד אלא א"כ בא מעשה (א) לידי או ליד היחיד והלך ושאל לב"ד והורו לו ב"ד לעבור עליה כלומר מותר אתה לעשות או מותרין אתם לעשות. אבל היכא דדרשו ב"ד ברבים דדבר זה מותר הוא ומתוך אותה דרשה הלכו הרבים או היחיד ועשו אינן נקראין תולה בב"ד אלא (ב) מחייב לכל יחיד ויחיד לאתויי כשבה או שעירה לפי שהיה להם לשוב לשאול מב"ד שנזדמן להם מעשה לידן דלאו כל שעתא ושעתא לבו של אדם פנוי להכיר האמת וכאילו תולה בדעת עצמן הן שמביאין בשגגת מעשה או באומר מותר לדברי (ג) הכל דלאו אנוס הוא. ג) הורו ב"ד וידע מהן שטעו וכו' או אחד מן התלמידים שהוא כל כך חכם שראוי להוראה דהיינו גמיר וסביר והלך אותו אחד מב"ד או אותו תלמיד ועשה על פיהם של שאר ב"ד כלומר שביטל דעתו אצל דעתם לפי שהוא

(א) צ"ל לידם (ב) מחייבי (ג) האומר

סבור שמצוה לשמוע דברי חכמים דלא מזיד גמור הוא
הרי זה חייב קרבן בפני עצמו כשבה או שעירה אם
הדבר הוא משאר מצות ואם מדבר ע"ז היא מחייב
לאתויי שעירה לפי שאינו תולה בב"ד ממש שהרי ידע
שטעו בין שטעו ועשה עמהם כלומר אפילו סמכו ב"ד
על הוראתם ועשו כהוראתם באותה שעה שהוא חטא
אפ"ה לא מיקרי תולה בב"ד וכ"ש אם לא עשה באותה
שעה אלא אחריהם וכ"ש אם לא עשה באותה שעה
אלא אחריהם וכ"ש אם לא עשו כלל זו המשנה המתפרשת
בזו ואין צ"ל זו כדפרישית. זה הכלל כל התולה בעצמו
חייב מפרש בגמרא לאתויי מבעט בהוראה כלומר ואם
היה רגיל כל הימים מבעט בהוראתם שאינו שומע להם
ואח"כ הורו ב"ד שחלב מותר והלך ועשה על פיהם
ואכל חלב כדאמרינן והוי רגיל להיות מבעט בהוראה
השתא נמי מבעט הוא וכשהוא אוכל עכשיו את החלב
מפי עצמו הוא עושה ואינו קרוי תולה בב"ד הלכך
חייב קרבן. תולה בב"ד פטור לאתויי אם הורו ב"ד
לצבור ועשו צבור בהוראתו וידעו שטעו וחזרו בהן
והביאו כפרתן והלך זה היחיד ולא שמע באותה חזרה
ועשה כהוראתן דפטור דתולה בב"ד הוא ולא אמרינן
היה לו שישמע בחזרת ציבור. (א) וסתם זו כ"ר (ב)
טרפון בכה"ג סמוך לזו (ג) כהאי פירקון וסתם ואחר

(א) צ"ל וסתמא (ב) עי' רש"י ב"ק ד' ד' א' ד"ה שור וכו'
וסתמא כ"ר טרפון (ג) צ"ל בהאי

כך מחלוקת היא כמו שמנהג בהרבה מקומות. ד) הורו ב"ד ועשו רוב ציבור על פיהם וידעו שטעו וחזרו בהם כלומר בהוראתם בין שהביאו כפרתן כלומר ולאחר שידע שטעו הלך היחיד ועשה על פיהם דזה אין מצטרף עם רוב ציבור כלל לפי שאחר שנודע להם עשה זה. ה) ר' שמעון פוטר לפי שברשות ב"ד הוא עשה שזה עדין לא היה יודע שטעו וחזרו בהן והוה תולה בב"ד הלכך פטור. ר"א אמר ספק כלומר מספקא לן אם כתולה עצמו (א) דאמי אם לא הלכך מביא אשם תלוי. איזהו ספק כלומר ובאיזה יחיד שעשה נסתפק לנו אם תולה (ב) ב"ד אם לאו והלכך מחייב באשם תלוי כמו שאכל ספק חלב ספק שומן שמביא אשם תלוי עד שיודע לנו אבל בהלך לו למדינת הים קרוב לפטור הוא דהא ודאי תולה בב"ד הוא. אמר לו (ג) בן עזאי שהיה חכם מופלג בדורו לפי שהיה יודע דהאי הלך למדינת הים לא ממש הלך אלא שהחזיק בדרך (ד) דטהר שאילו הלך למדינת הים ממש לדברי הכל פטור דתולה בב"ד הוא אלא בהחזיק בדרך (ה) לחזריה מיירי הלכך שואל בן עזאי מ"ש זה מזה דכיון שהוא קרוב ליישוב מיל או פרסה לתקן כליו בספינה והוא ואחרים הולכים

(א) לדעתי הוא מיותר (ב) צ"ל בב"ד (ג) נראה דעת הרב שאין זה בן עזאי תלמיד דר"ע ואפשר שגם ר"א דהכא לאו תלמידו וא"ש מה דתמה הרא"ש יע"ש ויש גורסין רואה אני וא"ש בירושלמי כ"ב פ"ט ה' י"ב בן עזאי הבר ותלמיד לר' עקיבא. ולא מצינו בש"ס בן עזאי אחר וראיה שבסוטה פריך והא איכא בן עזאי וכו' עד סוד ה' ליראיו. (ד) צ"ל דטריד (ה) צ"ל לחודיה

ושבים בעיר הלכך היה לו לשאל כמו מי שישב בביתו והשיב לו ר"ע דאכתי לא דמי דכיון (א) דמטהר טהר בהליכתו לא היה לו לשמוע והוי תולה בב"ד ממש הלכך פטור ממש. אבל יושב בתוך ביתו אפשר לו שישמע שב"ד חזרו בהן והוי קרוב לתולה בעצמו לפיכך אשם תלוי. ור"ש סובר דכל הוראה שלא פשטה חזרתה ברוב ציבור שהוא מפורסם לכל אין היחיד חייב עליה כלל דלא מחייבינן ליה משום שהיה לו לשאול למי שהיו יודעים שחזרו ב"ד בהם וסבירא ליה נמי דמתרומות הלשכה היו מביאין ב"ד את הפר הלכך אפשר שהביאו ב"ד את כפרתן ולא הרגיש זה באותו קרבן שהוא מובא על אותה חזרה דאי הוה סבירא ליה כדברי האומר שבתחלה מגבין להם כלומר שני גזברין גובין מכל אחד ואחד היו גובין מישראל דינר מזה וחצי דינר מזה כדי ליקח בהם פר ושעיר לצורך עבודה לא הוה אפשר שלא ישמע כיון שמא כל אחד ואחד היו גובין כבר פשטה החזרה ברוב הצבור. ו) חזרו ב"ד לעקור את כל הגוף וכו' הרי אלו פטורין כלומר מפרש בגמרא דאין זה הוראה אלא טעות דזיל קרי (ב) בי רב הוא:

(א) צ"ל דמיטריד טריד (ב) ואיך אפשר שיטעו ב"ד בדבר המפורש בתורה אפשר דבבית שני שהיו צדוקים ונתמנו ע"פ המלכות ולא בדקם מקודם אם בקיאין בדיני התורה והרי ג"כ שרפו בת כהן שזנתה בחבלי זמורות בסנהדרין פ"ז מ"ב כן כתב הת"י. ונראה לי שבזה"ז דכל מורה הוראה שבודקין אחריו מקודם אם

וכתיב ונעלם דבר אחת מכל מצות דמשמע מקצת המצות ולא כל המצות דאם שכחו כל המצות שוגג קרוב למזיד הוא. יש נדה בתורה כלומר יש זבה בשראתה שלשה ימים רצופים בתוך אחד עשר אבל אם לא ראתה אלא יום אחד או שני ימים מותרת לבעלה אפילו ביום הראייה עצמו ולפי שמפורש בהדיא לא מקרי מזיד הלכך כשהורו וחזרו בהן מביאין פר. יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות לרשות פטור. מוקים לה בגמרא דלאו דוקא מוציא דהא הוצאה מכתב כתיבה דכתיב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת אלא שאומר הוצאה אסירא אבל הכנסה שריא דלא כתיבא (א) בהדיא. יש ע"ז בתורה אבל המשתחוה פטור מיירי משתחוה שלא כדרכה דאי כדרכה זיל קרי ביה רב הוא דכתיב אשר עבדו שם הגוים באיזו עבודה (ב) שתהיה יש נדה בתורה אבל שומרת יום כנגד יום

הוא בקי בדיני התורה א"כ אפילו טעה בדברים שבע"פ שאינם מפורשים בתורה מדהותרה לכתוב אמרינן זיל קרי בי רב הוא ואפילו שטעה בדבר שאינו מפורש בקרא קרוב למזיד הוא ופטור מקרבן ובד"מ חייב לשלם.

(א) עי' ירושלמי שבת פ"א שמע כולהן מן הדין קרייא לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו ועי' בראב"ע ראש פרשת החדש בשם הגאון ר' סעדיה. (ב) עי' בגמרא ובסנהדרין ס"א א' וברש"י שם. בתשובות הרמב"ם בלשון ערבי סימ' כ"ט כ"י אקספארד והעתקתי בעד ידידי הרב הגדול

פטור. מקשי בגמרא והא כתיבא דספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר מלמד שסופרת אחד לאחר כלומר טעמא דאשה כי תזוב את דמה ימים רבים דהיינו שלשה ימים זה אחר זה דמיעוט ימים שנים רבים שלשה הוא דהצריכה תורה לנקיים של שבעת ימים אבל אם לא ראתה אלא יום או יומיים אינה צריכה למנות נקיים של שבעת ימים אלא די לו ביום אחד אחריו ומשני דהכי אמרינן דעיקר הערעה כי כתיבה באשה דוה כתיבה דכתיב את מקורה הערה דהיינו נשיקת אבר זכר לאבר נקבה לחודיה אבל בשומרת יום כנגד יום לא מתסר אלא בהכנסת עטרה ובכה"ג אינה מפורשת מן התורה אלא מדרשא הלכך הרואה (א) הוראה מיקריא ולא טעות.

ז) הורו ב"ד שוגגין כלומר דהיינו העלם דבר ועשו הקהל שוגגין כלומר ועשו הקהל בהוראתן ולא הרגישו שטעו ב"ד מביאין פר למאן דסבירא ליה דב"ד מייתו ולא צבור מייתו ולמאן דסבירא ליה דציבור מייתו ולא ב"ד מייתו ציבור ולא

החכם הכולל ר' דוד סג"ל סימאנסאן נ"י אב"ד דקפענאגען וז"ל שם שאלה השתחויה בפשוט ידים ורגלים אם מודים בה צדוקים או לא תשובה אין מודים בה לפי שאין מפורשת בתורה ולפיכך אם טעו ב"ד והורו שהמשתחוה לע"ז בלא פשוט ידים ורגלים פטור הרי אלו חייבין בקרבן שגגתן לפי שטעו בדבר שאין הצדוקין מודים בו משה בר מיימון ז"ל עכ"ל. נוסחת הרב המחבר והשאלה צ"ע.

(א) מיותר

ב"ד אע"פ שלא חטאו ב"ד מביאין פר א) דאין בעינן שיהא ההוראה תלויה בב"ד והמעשה תלוי בקהל כלומר שאע"פ שלא חטא ב"ד עמהם כיון שחטאו צבור חייבין ב"ד לאתויי פר וכ"ש למאן דסבירא ליה דציבור מייתו ולא ב"ד דניחא טפי מזידין ועשו שוגגין כלומר אם טעו ב"ד בדבר שאין הצדוקין מודין בו אלא הורו בדבר שהצדוקין מודין בו דחשבינן להו כמזידין אע"פ שעשו הקהל כהוראתן (ב) שענין ולא הרגישו בטעותן מביאין כשבה או שעירה ולא פר דהא אין אלו תולין בב"ד אלא טעות הוא וכשגגת מעשה חשבינן ליה ומייתו כשבה או שעירה כל אחד ואחד כדין יחיד כשגגת מעשה דהא לא הוה הוראה כלל אלא טעות וכ"ש אם היו ב"ד מזידין לגמרי כשהורו להם שחלב היה מותר היו מכירין וכופרין אלא חס ושלום שלא תהא כזאת בישראל שוגגין ועשו מזידין כלומר אם חזרו ב"ד בדבר שאין הצדוקין מודין בו והקהל הרגישו שטועין הן אלו שטעו במצוה לשמוע דברי חכמים ועשו כהוראתן הרי אלו פטורין לגמרי דהא מזידין חשבינן להו דכתיב כי לכל העם דבעינן שיעשו הקהל שוגגין וליכא ולא מיבעיא למאן דסבירא ליה דצבור מייתו ולא ב"ד דפטירי לגמרי אלא אפילו למאן דאמר דסבירא ליה דב"ד מייתו נמי פטירי אע"ג שוגגין והן טועין בהוראתן כיון דצבור מזידין הוי דאנן בעינן הוראה תלויה בב"ד ומעשה תלוי בקהל שיהו שוגגין.

(א) צ"ל דאנן (ב) אולי צ"ל שהוראן

ח) הורו ב"ד ועשו כל הקהל או רובו וכו' כלומר רובא דשבטים מביאין פר כלומר ב"ד ולא צבור דהכי סבירא ליה כר' מאיר מייתו ולא צבור ובע"ז ב"ד מביאין פר ושעיר דבע"ז פר ושעיר מייתו כלומר פר לעולה ושעיר לחטאת דכתיב בפרשת ויקרא וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות דהיינו בע"ז כדאמרינן לקמן בפרק הורה כהן משיח איזו היא מצוה ששקולה כנגד כל המצות הוי אומר זו ע"ז וכתיב והביאו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת ור' יהודה אמר י"ב שבטים מביאין י"ב פרים דכל שבט ושבט מיקרי קהל וקסבר צבור מביאין ולא ב"ד ור"ש נמי סבירא ליה דשבט אחד איקרי קהל אבל קסבר דצבור וב"ד נמי מייתו' ט) הורו ב"ד ועשו שבעה או רובו שבכל שבט ושבט בשבעה שבטים וכגון דהוי רובן דישראל דברי ר"מ דוקא ב"ד דסבירא ליה דעל ידי (א) גרידה מביאין האחרים ובברייתא תני דאפילו בשבט אחד שחטא מביאין כל האחרים נמי פר על ידי (ב) גרידה והאי דנקט שבעה איידי דנקט ר"מ שבעה דהוי (ג) מבא דשבטים אמר איהו נמי שבעה ור"ש לית ליה (ד) גרידה אלא אותו שחטאו יביאו ב"ד נמי מייתו והיינו דקאמר שמונה. י) הורו ב"ד של אחד מן השבטים וכו' אותו שבט חייב כלומר פר ושעיר שבטים פטורים דאע"ג דסבירא ליה לר' יהודה (ה) גרידא הני מילי בהוראת

(א) (ב) צ"ל גרירה (ג) צ"ל רובא (ד) (ה) צ"ל גרירה

ב"ד הגדול אבל בהוראת איהו ניהו הוא דמחייב ושאר שבטים פטורים ורבנן סברי אע"ג דסבירא לן דשבט קרוי קהל דוקא בהוראת ב"ד הגדול אבל בהוראת ב"ד של שבטו אפילו אותו שבט עצמו אינו מביא פר כלל אלא כיחידים חשבונא להו ומייתו כל אחד ואחד כשבה או שעירה ובע"ז שעירה דהא כתיב עדת ישראל ישגו ולא עדת אותו שבט כלומר כל עדת ישראל ונעלם דבר מעיני הקהל דהיינו ב"ד הגדול דהא בכל ישראל מיירי והא כתיב עדת שבט אחד ונעלם מעיני הקהל.

הדרן עלך הורו בית דין.

(א) הורו כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר כלומר הורה כהן משיח לעצמו בדבר שאין הצדוקין מודין בו כדאמרינן בהוראת ב"ד שוגג ועשה שוגג כלומר ועשה כהוראתו הוא עצמו שאם הורה לאחרים ולא עשה הוא עצמו אותה עבירה לא הויא מביא פר אע"ג דב"ד כה"ג מייתו פר. שוגג ועשה שוגג כלומר שלא נזכר שטעה בהוראתו עד שאכל אותה מביא פר דכתיב הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו'. הביא פר בן בקר וגו' מזיד ועשה שוגג כלומר אם הורה בדבר שהוא עצמו יודע שיש להשיב עליו אע"פ שהוא דבר שאין הצדוקין מודין בו אע"פ שכשעשה באותה

(א) צ"ע סידר רבי במס' זו דלפי הנראה הוא להיפך כסדר הפרשה.

הוראה הוא שוגג שאינו יודע להשיב וחושב שהוא מותר פטור מפר כיון דבשעת הוראה היה יודע לסתור הוראתו וכ"ש כשעשה היה יודע להשיב אליה דפטור דהא כמזיד גמור הוא שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת ב"ד לצבור מה הוראת ב"ד לצבור אין חייבין אלא על העלם אחת דבר עם שגגת מעשה אף הוראת כהן משיח לעצמו אינו חייב אלא על העלם אחת דבר על שגגת מעשה דכתיב לאשמת העם הרי משיח כדין צבור ואע"ג דבצבור אמרינן ב"ד מזידין ועשו קהל שוגגין דמייתו כל חד וחד כשבה או שעירה אבל כהן משיח שהורה לעצמו מזיד ועשה שוגג לאו דיניה כיחיד גמור ופטור לגמרי דהכי אמרינן בפרק בתרא מעם הארץ פרט למשיח שאינו מביא בשגגת מעשה בלא העלם דבר אפילו כשבה או שעירה הלכך מיפטר לגמרי. פטור מפר דהא אחשיבו הוראה כיון דהוה בשעת הוראה או בשעת מעשה ופטור מכשבה או שעירה דהא כתיב מעם הארץ פרט למשיח. הורה בפני עצמו כלומר בחלב שעל הקבה שאין הצדוקין מודין בו שאין (א) מפורש

(א) הנה לדעת הצדוקין אין חייבין על חלב ודם אלא על הקרב לשלמים כדמשמע בתוספתא דמכילתין וכתב בתוס' ג' א' ד"ה הורו ואע"ג דדם חיה נאסר שמא הצדוקים אומרים דגם הוא קרב ע"כ ובאמת סבר ר"ל בזבחים ל"ד דמקרב חיה טהורה הוא רשות וכן משמע שכן דעת המדרש שאמרו לא הטרחתי עליכם להתייגע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינם ברשותך ועי'

כמו חלב שע"ג הדקין דכתיב את החלב אשר על הקרב כלומר שהוא תותב קרום ונקלף תותב שהוא לובש כל הקרב כמו המלבוש שלובש אדם. ואותו שעל הקבה אינו תותב בו אלא שעומד בו כמו שעומד חלב הקשת בקשת אע"פ שהוא דומה לו שהוא כקרום שעומד בפני עצמו ואינו מעט פה ומעט פה אלא כולו במקום אחד והוא גם הוא נקלף ביד בלא טורח. וזה כהן משיח הורה בו שהוא מותר ואסרוה חכמים מריבוי ואת כל החלב. ובי"ד הורו כשאר אסורין ועשו הקהל שוגגין ע"פ ב"ד ומביאין פר אפילו הכי אין מתכפר כהן משיח עמהן צריך שיביא פר בפני עצמו כיון שהן ההוראות שוות אבל אם הורה עם הצבור וחטא עם הצבור כלומר אבל אם כהן המשיח שהורה בחלב שעל הקבה וצבור נמי הורו בחלב שע"ג הקבה מתכפר עמהן באותו פר שמביאין צבור על חטאתם כיון ששניהם הורו בחדא איסורא ולא אמרינן שיביא פר לעצמו וזה פר לעצמו שלא מצינו לכהן משיח שיתכפר בפני עצמו היכא שהחטא היה שוה אלא ביום הכפורים לחודיה שאע"פ שהפר מכפר על טומאת מקדש וקדשיו על הכהנים ושעיר הנעשה בפנים מכפר על הקהל על טומאת מקדש וקדשיו והאי חטא עם הצבור או בפני עצמו דקתני

ירושלמי מגילה פ"א תחילה הכל קרב בבהמה בהמה וחיה וכו' ועי' רש"י ויקרא שהחיה אסור בקרבן מדרשא דכלל ופרט ועי' בספרי אלפי מנשה פרשה בחוקותי בתשובה אחת.

אינו רוצה לומר במקום אחד או בשני מקומות דלא מקום גורם אלא איסורין גורמין שאם ההוראות שוות אפילו לא היו במעמד אחד אלא רחוקין זה מזה כמה פרסאות מתכפר עמהן ואם אינן דומות אפילו הורו במעמד אחד זה הורה בחלב וזה בדם מתכפר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. ב) אין ב"ד חייבין כלומר פר בהוראה עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת כלומר שאם הורו לעקור את כל המצוה כולה אין זו הוראה אלא טעות דזיל קריא ביה רב הוא וכדין כל שגגת מעשה חשבינן להו וכל אחד ואחד מן הצבור מביא כשבה או שעירה אין ב"ד חייבין פר בהוראה אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה וכן המשיח שאם עשו בשגגת מעשה לחודיה כל הצבור מייתו כל חד וחד כשבה או שעירה דרניהו כיחידים ואע"ג דרבים נינהו דכיון דלא עשו ע"פ ב"ד מיחלקי כולהו מהדדי והוו יחידים ויחיד חייב בשגגת מעשה ואין חייבין נמי ב"ד פר בהוראה אא"כ הורו על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת שאם הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת בנבלה וטרפה שקצים ורמשים ובדבר שאין הצדוקים מודין בו אין ב"ד מביאין פר וצבור נמי פטירי לגמרי דהא לאוין לאו בני קרבן נינהו כלל ואע"ג דלא קתני בבא זו וכן המשיח אפ"ה דינו כב"ד אלא כיון דתנא בשני בבות הראשונות סגי ליה בהני ובכולהו הבבות נמי דלא קתני וכן המשיח והוא הדין לע"ז. ג) אין ב"ד חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש כלומר אין ב"ד חייבין

פר בהוראה אם הורו על דבר שהוא כנגד מקדש וקדשיו בין שהוא עשה כגון שנטמא בעזרה שהוא מצוה שיצא משם בדרך הקצרה שימצא ונפקא לן מפסוק וישלחו מן המחנה כלומר אם נטמא בתוך העזרה ישתלח משם בזריזות בין שהוא לא תעשה כגון שנטמא בחוץ דאיכא אזהרה ממקרא דלא יטמאו את מחניהם אי נמי מואל המקדש לא יבא ואע״פ שיש באלו עשה ולא תעשה חייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אפ״ה מיפטר ב״ד מפר כדמפורש ואזיל בגמרא דכיון דאין חייבין יחידים על שגגתם חטאת קבוע אלא קרבן עולה ויורד שאם לא תשיג ידו מביא שתי תורים אחד לעולה ואחד לחטאת ובדלי דלות עשירית האיפה ב״ד נמי פטירי על ספק העלם דבר דגמרינן גזרה שוה דנאמר ואשם בחטאת קבוע דהיינו חטאת חלב בפרשת ויקרא ואם נפש אחד תחטא מעשה ארץ בעשותה אחת מכל מצות ה׳ אשר לא תעשנה בשגגה ואשם וכתיב ואשמו בצבור בפרשה של מעלה ממנה ואשם האמור ביחיד הוי כקרבן קבוע אף ואשמו האמור בצבור אין מביאין שום קרבן אלא במקום קבוע שאילו עשאו יחיד הוי חייב חטאת קבוע לאפוקי עשה ולא תעשה שבמקדש דאלו עשאו יחיד הוי בעולה ויורד. ואין מביאין אשם תלוי כלומר ואין צבור מביאין אשם תלוי על עשה ועל ל״ת שבמקדש לפי שאין אשם תלוי בא על ספק אלא על חטאת קבועה כדאמרינן בריש פרקין משיח בפר ואין מביא אשם תלוי דכתיב באשם תלוי וכפר הכהן

על שגגתו אשר שגג מי שחטאו ושגגתו שוה יצא משיח שאין חטאו ושגגתו שוה דכתיב לאשמת העם הרי משיח דצבור צריך העלם דבר עם שגגת מעשה לפיכך אינו באשם תלוי אבל יחיד מביא אשם תלוי על עשה ועל ל"ת שבמקדש שהרי מביא בשגגת מעשה חטאת בלא העלם דבר אבל חייבין ב"ד פר על עשה ועל ל"ת שבנדה כלומר אם הורו ב"ד על דבר שיש בו מצות עשה כגון שהורו שמותר לבעול סמוך לזיבתה לוסתה ויש בו מצות עשה שהוא מוזהר לפרוש מן הנדה כדכתיב והזהרתם את בני ישראל וגו' והלכך חייבין ב"ד עליהם פר בהוראה משום דהוי זדונו כרת ושגגתו קרבן קבוע ומביאין יחידים אשם תלוי על עשה ועל ל"ת משום דהוי ספק חטאת קבוע ולהכי נקט איסור נדה אצל הכנסת מקדש ולא נקט איסורא אחרינא חלב או דם משום דאיסור נדה דמי לאיסור טומאת מקדש וקדשיו יותר מכל שאר איסורין כדתנן במסכת שבועות בפרק ידעות הטומאה גבי איש טמא שנכנס למקדש בשוגג ונזכר בתוך המקדש שהוא טמא אי נמי שנטמא בעזרה ורצה לצאת מן המקדש כאלו דרך ארוכה חייב בקצרה פטור וגבי נדה נמי תנן התם (א) גבי נדה כה"ג היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו ואמר ר' הונא משמיה דרבא עלה (ב) מאי תקנתיה נועץ עשר צפרניו בקרקע

(א) צריך למחוק פה „גבי נדה." (ב) בשבועות פירש

עד שימות האבר מעצמו באותו מקום ואחר יוציא שמאחר שמת האבר אין יציאתו הנאה לו כביאתו וחלכך נקט איסור נדה אצל איסור טומאת מקדש וקדשיו ויש בו עשה ולא תעשה אפילו בלא סמוך (א) לוסתה שאמר לו עמוד במקומך והוא מן פרוש מן הנדה בהנאה מועטת ונפקא לן מותהי נדתה עליו כלו' אפילו משעת נדתה תהא הנדות עליו כלומר שלא יפרוש ממנה ולא תעשה שאומר לא תפרוש והוא לא תקרב לעצמך הנכתב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. ד) אין חייבין על שמיעת הקול ובטוי שפתים שמיעת הקול כגון מי שיודע לחבירו עדות והוא משביעו שיעיד לו בב"ד והוא עונה אמן שאינו יודע כלום ולאחר מכאן הודה שהוא היה יודע לו עדות וחייב להביא קרבן עולה ויורד. ביטוי שפתים שהוא נשבע להרע או להטיב להרע שלא יאכל היום או להטיב שיאכל היום ולא אכל והוא חייב להביא קרבן עולה ויורד ועל טומאת

הרב המחבר וז"ל שם ובנעיצת צפרניו בקרקע יזיק לעצמו ויצטער ומתוך אותו צער ימות האבר שלו ויפרש ממנה בלא הנאה ועי' ירושלמי פ"ב.

(א) דעת הרב כרש"י סמוך לוסתה נמי דאורייתא ועי' בספרי חבל מנשה שהיא הלמ"מ וזה שהצדוקין אינם מאמינם ולפי זה א"ש מה שהקשה הרא"ש על רש"י וכן בכלל ופרט וכלל שהן מי"ג מדות שהן הלמ"מ אינם מאמינים לכן לפי דעתם חיה מותר לקרבן ולפי זה א"ש התוספתא דמכילתן ועי' בתוס' ג' א' ד"ה הורו.

מקדש וקדשיו שהוא טמא ויכנס למקדש או יאכל בשר קודש וכשיודע לו חייב בקרבן עולה ויורד הלכך אין חייבין ב"ד על הוראת שלש אלו כיון שהן בעולה ויורד דאינם בקרבן קבוע. וכן המשיח דדינו כצבור דכתיב לאשמת העם הרי משיח כצבור ונשיא כיוצא בהן. מפרש בגמרא כיון דליתיה בשמיעת הקול דהא אין שבועתו חלה עליו לפי שהמלך לא דן ולא דנין לו לא מעיד ולא מעידין אותו הלכך אפילו בטומאת מקדש וקדשיו ובטוי שפתים אע"ג דליתיה בשמיעת הקול. ה) כל מצות שבתורה שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת דכתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף ונכרתה ובכלל נפש אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח משמע בין ע"ז בין בשאר מצות. וב"ד דילפי' עליון מתחתון כלומר לפיכך פרשה העליונה שנאמרה בב"ד מתחתונה שנאמרה בהדיוט בפרשת שלח לך אנשים אשם תלוי יחיד ונשיא חייבין דהא כתיב ביה נפש אע"ג דבכלל נפש משמע נמי אפילו הכי פטור דממעט ליה מרכתיב באשם תלוי וכפר הכהן על שגגתו אשר שגג מי שחטאו בשגגה יצא זה שאין חטאו בשגגה אלא בהעלם דבר. וב"ד נמי פטורין דלעיל דילפינן ואשמו מואשם הנאמר בחטאת יחיד שהוא קבוע מה להלן בקבוע אף כאן בקבוע ופרשת אשם תלוי כתיבא בפרשת ויקרא בסופו דכתיב ולא ידע ואשם. והביא הענין הזה מדבר במי שבא ספק

כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון שיש חלב ושומן לפניו וכסבר ששתיהן התיר ואכל את האחת ואמרו לו אחד של חלב היתה שם ולא ידע איזו של חלב הרי זה מביא אשם תלוי ומגי׳ עליו כל זמן שלא יודע לו שודאי יחטא שאם יודע לו לאחר זמן יביא חטאת ואשם תלוי הוא איל בן שתי שנים ורוב דמיו שתי סלעים אשם ודאי כגון אשם מעילות שהוא מי שנהנה מן ההקדש. ואשם שפחה חרופה יחיד ונשיא ומשיח מואם נפש שהוא כתוב שם ושלשתם בכלל נפש וב״ד פטורין דלאו בכלל נפש שהוא יחיד הן של שמיעת הקול ובטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו ב״ד דאמרי לעיל אין חטאת צבור אלא בקבועה דהיינו עולה ויורד נינהו ויחיד ונשיא ומשיח היה במשמע שהיו חייבין בשמיעת הקול ובטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו דכולן בכלל נפש אחת הן אלא שאין כהן גדול משיח חייב על טומאת מקדש וקדשיו כדמפרש בגמרא טעמא דכתיב ואיש אשר יטמא ולא יתחטא וגו׳ ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל והאי מתוך הקהל מיותר הוא אלא לדרשא אתא הוי שחטאו שוה לקהל דהיינו לכל אחד מן הקהל כלומר שמביא בשגגתו מעשה יצא זה שאין חטאו שוה לקהל דהא אינו מביא אלא בהעלם דבר ולא בשגגת מעשה. ואין הנשיא חייב על שמיעת הקול כדפרישית לעיל דמלך לא מעיד ולא מעידין אותו דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. ואיך יבא לפני ב״ד להעיד עליהם והא לא איצטרך

למתני דהא תנא לעיל אלא אגב גררא הביאו. ומה הן מביאין כלומר נשיא בבטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו ומשיח בשמיעת הקול ובטוי שפתים קרבן עולה ויורד ושלש מחלוקת בדבר ר' יוסי הגלילי סבר נשיא ומשיח פטורין מכולן ור"ע סבר נשיא ומשיח חייבין בכולן חוץ משמיעת הקול ומשיח פטור מכולן מעולה ויורד ור"ש סבר נשיא ומשיח חייב בכולן בעולה ויורד אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו ר"א אומר נשיא ומביא שעיר מפרש בגמרא דלא אמר ר"א שיביא נשיא שעיר דהיינו קרבן קבוע אלא בטומאת מקדש וקדשיו הואיל וכרת כתיב בהו כדכתיב בחטאת חלב ודם הלכך מביא קרבן קבוע כמו שמביא בחטאת קבועה יחיד אבל בבטוי שפתים דאין חייבין על זדונו כרת אלא לאו דלא יחל דברו מודה ר"א שמביא קרבן עולה ויורד אפילו נשיא.

הדרן עלך כהן משיח.

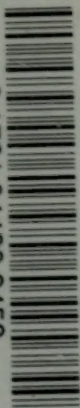
כהן משיח שחטא לעצמו ואחר כך עבר ממשיחתו

כלומר כהן משיח שחטא בהעלם דבר שהורה שחלב מותר ונתחייב מיד בפר אילו היה נודע לו מיד אלא לאו שנודע לו עד שעבר ממשיחתו כלומר שנעשה בעל מום קבוע שוב אינו ראוי להיות כ"ג כלל מביא משיח פר כמו שהיה ראוי חטאו ולא אזלינן בתר ידיעתו וכן נשיא נמי אע"פ שבשעה שנודע לו הוא הדיוט לגמרי אפ"ה אזלינן בתר חטאו סתמא זו דרבנן

דאמרינן לקמן דלא בעינן חטאת וידיעה במקום אחד אלא חטאת עיקר ודלא כר"ש וסתם ואח"כ מחלוקת היא. ב) כהן משיח שעבר וכו' אע"פ שחטא לאחר שעבר ממשיחתו לא אמרינן נחשב אותו להדיוט ולא יביא אלא כשבה או שעירה קמ"ל דבגדולתו עומד לגבי קרבן גדול דכתיב בכהן גדול על חטאתו אשר חטא שהוא (א) מיותר בקרא דלא אצטרך אשר חטא אלא על חטאתו לחודיה אלא ודאי לאיתויי שמביא חטאתו משעבר משיחתו כמו (ב) סליקה לה מסכת הוריות בס"ד.

סליקא לה מסכת הוריות.

(א) זה מבואר בגמרא והרמב"ם בפירוש המשניות כתב טעם אחר וטעמו הובא בירושלמי על ענין אחר וצ"ע. שאלה אם כהן משיח שעבר אם יש עליו כל דיני כ"ג לענין טומאה ופסולי נשים וכדומה תשובה איתא בירושלמי דמכילתין כהן שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני ה' כביכול מה אני בגדולתי אף אהרן בגדולתו ולא מבעיא לענין טומאה ופסולי נשים אלא אפילו לכבדו וכמו שת"ח ששכח תלמודו שהוא כמו שברי לוחות שבקדושתן הם עומדין כבראשונה וכן בהדיוט שחטא אפילו בהמיר דהו ועשה תשובה הוא בכבודו ובגדולתו עומד כבראשונה וכן בכהן לבד משפיכת דמים ועיין בספרי גבול מנשה בתשובה להרמב"ן. (ב) צריך להוסיף מתחילת משיחתו.

3 1761 04480 2452